

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Žanetos Matorkienės

**MOKINIŲ DALYVAVIMO POPAMOKINĖJE VEIKLOJE GALIMYBIŲ
ANALIZĖ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
dr. Darius Gerulaitis*

2010

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
1 skyrius. NEFORMALIAUS ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO ASPEKTAI	7
1.1. Neformalaus vaikų švietimo reglamentavimas	7
1.2. Neformaliojo švietimo konceptualizavimas	11
1.2.1. Socialinis dalyvavimas ir saviugda	11
1.2.2. Įvairiapusiškos asmenybės bruožai	13
1.2.3. Popamokinės veiklos kompetencijos ir jų ugdymas	16
1.3. Socialinio pedagogo įtaka mokinių dalyvavimui/nedalyvavimui popamokinėje veikloje	20
2 skyrius. POPAMOKINĖS VEIKLOS MOKYKLOJE PROBLEMŲ ANALIZĖ	23
2.1. Tyrimo metodika.....	23
2.2. Tyrimo imtis	25
2.3. Mokinių ir tėvų interesai neformaliojo švietimo veikloms	29
2.4. Mokyklos veiklos, įtakojančios neformalųjį ugdymą mokykloje: pedagogų požiūris	40
Išvados	56
Rekomendacijos	57
Projekto gairės	58
Literatūra	63
Summary	66
Priedai	67

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* papildomo ugdymo sampratos, mokinių laisvalaikio užimtumo poreikių tenkinimo bendrojo lavinimo mokyklose ir socialinio pedagogo dalyvavimo popamokinės veiklos procese *analizė*.

Iškelta *hipotezė*, vaikų dalyvavimą popamokinėje veikloje tėvai, ugdatys pedagogai bei socialiniai pedagogai įtakoja tik iš dalies, jų pasirinkimą labiau lemia pasiūla, galimybės ir pačių apsisprendimas.

Buvo naudojamas *turinio analizės metodas*, kurio tikslas - išsiaiškinti popamokinės veiklos mokyklose ypatumus, galimus trūkumus ir daromas klaidas bei socialinių pedagogų galimybes dalyvauti laisvalaikio užimtumo tenkinime, atliekant atvirų klausimų ir interviu atsakymų turinio analizę. *Anketinės apklausos metodu* buvo siekta identifikuoti mokinių ir tėvų nuostatų į papildomąjį ugdymą raišką ir išsiaiškinti, kaip mokyklos vaidmenį, tenkinant laisvalaikio užimtumo poreikius, vertina patys proceso dalyviai. Tyrime naudoto *interviu* tikslas – gauti būtiną tyrimui informaciją apie neformaliojo ugdymo situaciją mokyklose, įvairius šio proceso ypatumus, mokytojų ir mokinių išgyvenimus, subjektyvią jų nuomonę apie socialinio pedagogo vaidmenį, tenkinant laisvalaikio užimtumo poreikius.

Į tyrimą buvo įtraukti 454 asmenys. Anketinėje apklausoje dalyvavo 436 respondentai: 234 mokiniai ir 202 jų tėvai. Pusiaus struktūruotame interviu buvo atliktas devyniose šalies mokyklose, kur buvo apklausti 9 mokyklų administracijos atstovai, kuruojantys neformalųjį ugdymą švietimo įstaigoje, ir 9 mokyklų socialiniai pedagogai.

Empirinėje dalyje siekiama įvertinti mokyklos galimybes atliepti vaikų užimtumo poreikius bei išsiaiškinti, koks socialinio pedagogo vaidmuo dominuoja mokiniams pasirenkant ir lankant būrelius. Taip pat norima išsiaiškinti kylančius poreikius ir mokyklos bendruomenės lūkesčius mokinių laisvalaikio užimtumo poreikių tenkinimo kaitai.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

1. Pasitvirtino hipotezė, kad vaikų dalyvavimą popamokinėje veikloje tėvai, ugdatys pedagogai bei socialiniai pedagogai įtakoja tik iš dalies. Mokinių veiklos pasirinkimą labiau lemia pasiūla, galimybės ir pačių apsisprendimas.
2. Anketinės apklausos rezultatai parodė, kad mieste gyvenantys mokiniai turi platesnę būrelių pasiūlą ir didesnes galimybes dalyvauti popamokinėje veikloje. Tam įtakos turi nelankstus mokinių pavežėjimas, mokyklos galimybės, materialinės sąlygos, šeimos įtaka bei vaikų motyvacija.
3. Atlikus pusiau struktūruoto interviu rezultatų analizę, galima daryti prielaidą, kad popamokinės veiklos planavimui ir organizavimui mokykloje dėmesys skiriamas epizodiškai, trūksta lankstumo, sistemingumo ir nuoseklumo.
4. Į neformaliojo ugdymo procesą socialiniai pedagogai įtraukiami, tačiau dirba gana formaliai ir epizodiškai. Siekiant optimalaus socialinių pedagogų dalyvavimo mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinime rezultato, reikalingas proceso koordinavimas, objektyvių dalyvavimo neformaliajame ugdyme rodiklių nustatymas bei vieningos rekomendacijos, palengvinančios mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo procesą.
5. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad tikslingo mokinių laisvalaikio užimtumo tenkinimas – yra kintantis procesas, reikalaujantis nuolatinio kryptingo darbo ir visų proceso dalyvių bendradarbiavimo. Vieninga strategija, besiremianti nuoseklumo ir visuotumo principais, įgalintų socialinius pedagogus efektyviau dirbti organizuojant mokinių laisvalaikio užimtumą bei skatintų pedagogų, tėvų ir būrelių vadovų bendradarbiavimą. Tokiai veiklai optimizuoti, pateikiamos projekto, skirto neformaliojo ugdymo optimizavimo ir socialinio pedagogo įsitraukimo į popamokinės veiklos organizavimą stiprinimui, gairės.

Esminiai žodžiai: neformalus ugdymas, popamokinė veikla, papildomas ugdymas, socialinė pagalba, socialinė pedagoginė pagalba, socialinis pedagogas.

Įvadas

Tyrimo aktualumas.

Mokykla, vadovaudamasi pagrindiniais Lietuvos švietimo koncepcijos principais (humaniškumo, demokratiškumo, racionalumo, atsinaujinimo) turi būti atvira ir prieinama pozityvioms idėjoms. Šiandieninė mokykla privalo ugdyti laisvą ir kūrybingą, orų ir dvasiškai brandų žmogų. Tuo pačiu turi sudaryti sąlygas atsiskleisti vaiko individualybei, paskatinti per saviuoklą ugdyti savo asmenybę (Bitinas, 2000, Jovaiša, 2001, Alifanovienė, 2003,). Plačias galimybes visapusiškam vaiko ugdymui atveria neformalus ugdymas: organizuojami įvairūs užklasiniai renginiai, šviečiamoji ir popamokinė veikla (Dapkienė, 2002, Kvieskienė, 2003).

Vaikų neformalaus ugdymo sąvokos atsiradimui Lietuvoje įtakos turėjo ir Europos Tarybos 2003 m. lapkričio 25 d. rezoliucija, kurioje teigiama, kad neformaliojo ugdymo būdu įgyta patirtis yra didelis indėlis į asmenybės tobulėjimą ir aktyvaus pilietiškumo skatinimą. 2003 metais Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino Jaunimo politikos pagrindų įstatymą, kuriame yra įtvirtintos pagrindinės Lietuvos jaunimo politikos įgyvendinimo sritys, nustatomi šios politikos įgyvendinimo principai, atitinkantys Europos Sąjungos prioritetus. Taip pat nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, kurią patvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu, kurioje numatyta plėtoti vaikų ir jaunimo neformalųjį ugdymą, skatinant švietimo institucijų bei jaunimo nevyriausybinų organizacijų partnerystę ir bendradarbiavimą. Vienas iš pagrindinių šiuo metu vaikų neformalųjį ugdymą reglamentuojančių dokumentų yra Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005-12-30 įsakymu Nr. ISAK-2695. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje apibrėžiami neformaliojo vaikų švietimo tikslai, uždaviniai, principai, ugdymo objektas, ugdomos kompetencijos, rezultatas, ugdymo proceso organizavimas, sistema bei finansavimas. Neformalus ugdymas yra sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama LR Švietimo įstatymu (2007). Vienas iš Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų išskeltų tikslų yra sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, kuri sujungtų formalų, neformalų mokymąsi ir savišvietos formas į bendrą erdvę. Nors Lietuvoje sukurta jaunimo politikos informavimo ir įgyvendinimo sistema, yra reglamentuota teisės aktuose, tačiau dar nepakankamos galimybės neformaliajam jaunimo ugdymui, nepakankamos neformalaus ugdymo tradicijos, neformalus ugdymas nėra pripažįstamas visuomenės kaip viena iš efektyviausių ugdymosi priemonių, stokojama paslaugų jaunimui ir darbo su jaunimu vertinimo ir reglamentavimo.

Buvo atlikta įvairių tyrimų apie popamokinės veiklos organizavimo ypatumus, jos kiekybę ir kokybę („Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste“ (2001) VPU; „Popamokinės

veiklos veiksmingumas”, (2003) VPU (Saulius Ignatavičius ir kt.); „Popamokinės veiklos optimizavimo būdai pagrindinėje mokykloje“ (2006) VPU (E. Mažintas, D. Morkūnienė), „Mokinių dalyvavimas nepamokinėje veikloje ir santykiai su mokytojais“ – (2008) LKKA (S. Šukys). Tyrimai parodė, kad žmogui, neturinčiam socialiai naudingo pomėgio, atsiranda tikimybė bei rizika socialiai nepriimtinau užimtumui ir popamokinės veiklos svarba tokia sudėtingame socializacijos kontekste yra neabejotinai labai didelė. Taip pat tyrimai atskleidė, kad popamokinės veiklos ugdymo institucijose veiksmingumas priklauso nuo subjektyvių ir objektyvių sąlygų — prieinamumo, materialinių išteklių, organizacijos, informacijos sklaidos bei kitų veiksnių, tačiau mažai dėmesio buvo skirta suaugusių žmonių inicijavimo pasirenkant popamokinę veiklą ir vykstančios veiklos stebėjimo tyrimui. Papildomojo ugdymo srityje ugdytiniai plėtoja savo gebėjimus, tenkina savo poreikius, tačiau sėkmingai ir funkcionaliai veiklai dažnai reikalinga pedagogo pagalba, kuri gali padėti vaikams suvokti savo galimybes, planuoti veiklą, numatyti tikslus ir įveikti pasitaikančius sunkumus (Lapinienė, 2003, Leliūgienė, 2002, Bagdonas, 2007). Keliama prielaida, kad šią funkciją galėtų atlikti socialiniai pedagogai, nes jo pareigos gana glaudžiai siejasi su vaikų laisvalaikio užimtumo aspektais.

Neformaliojo švietimo koncepcijos duomenimis šiuo metu Lietuvoje neformaliojo vaikų švietimo mokyklų tinklą sudaro per 300 mokyklų, kurių nuostatuose neformalusis vaikų švietimas įteisintas kaip viena iš pagrindinių įstaigos veiklų. Dauguma iš šių mokyklų atlieka vaikų meninių ir sportinių gebėjimo atskleidimo bei ugdymo funkcijas. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis daugiau nei pusė vaikų nelanko jokio popamokinės veiklos užsiėmimo. Egzistuoja dideli vaikų dalyvavimo neformalaus švietimo sistemoje skirtumai gyvenamosios ir ugdymo(si) vietovės aspektais. Kyla klausimai, ar tikrai skiriasi kaimo, miestelių ir miesto vaikų galimybės dalyvauti popamokinėje veikloje pagal savo poreikius? Kokią dalį popamokinio vaikų užimtumo užtikrina valstybė, o kokia dalis paliekama tėvų ir pedagogų nuožiūrai? Taip pat kyla klausimas, kokią įtaką mokinių tikslingo laisvalaikio praleidimui turi ar gali turėti švietimo įstaigų socialiniai pedagogai?

Tyrimo objektas – popamokinė veikla ir dalyvavimą joje lemiantys veiksniai.

Hipotezė - vaikų dalyvavimą popamokinėje veikloje tėvai, ugdantys pedagogai bei socialiniai pedagogai apsprendžia tik iš dalies, jų pasirinkimą labiau lemia pasiūla, galimybės ir pačių apsisprendimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti popamokinės veiklos organizavimo aspektus ir dalyvavimą joje lemiančius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant teorinę analizę apžvelgti neformaliojo ugdymo organizavimo Lietuvoje rūšis ir įgyvendinimo galimybes.
2. Anketinės apklausos būdu identifikuoti mokinių bei tėvų nuomones apie popamokinę veiklą ir išanalizuoti šios veiklos organizavimo ir įgyvendinimo prielaidas mokinių amžiaus, lyties, gyvenamosios vietos, interesų bei motyvacijos aspektais.
3. Taikant interviu metodą išsiaiškinti mokyklos administracijos nuomonę apie popamokinės veiklos pasirinkimo motyvaciją, popamokinės veiklos organizavimo ir mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo galimybes.
4. Taikant turinio analizę išsiaiškinti popamokinės veiklos struktūrą ir socialinio pedagogo funkcijas, sprendžiant neformaliojo ugdymo problemas.
5. Parengti projekto apie socialinio pedagogo dalyvavimo galimybes neformaliajame ugdyme gaires.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 454 asmenys. Anketinėje apklausoje dalyvavo 436 respondentai: 234 mokiniai ir 202 jų tėvai. Pusiaus struktūruotame interviu buvo atliktas devyniose šalies mokyklose, kur buvo apklausti 9 mokyklų administracijos atstovai, kuruojantys neformalųjį ugdymą švietimo įstaigoje, ir 9 mokyklų socialiniai pedagogai.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrime derinami *kokybiniai* ir *kiekybiniai* tyrimo metodai. Naudojama *anketinė apklausa*, *pusiau struktūruotas interviu* ir *turinio analizė*. Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterinėmis SPSS ir Windows Microsoft Exel programomis.

I skyrius. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ORGANIZAVIMO ASPEKTAI

1.1. Neformalaus vaikų švietimo reglamentavimas

Jaunimo politika Lietuvoje pradėta plėtoti nuo 1990 metų, kai pradėjo aktyviai kurtis jaunimo organizacijos. Lietuvos Respublikos Seimas 1996 metais patvirtino Valstybinę jaunimo politikos koncepciją, kuri teisiškai įtvirtino jaunimo veiklą. Didelės įtakos jaunimo politikos vystimuisi Lietuvoje turėjo ir sėkmingas kitų šalių gerosios patirties perėmimas bei pritaikymas. Iki 2002 metų neformalus švietimas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Dažniausiai jis buvo įvardijamas, kaip viena iš naujų darbo su jaunimu sričių (pvz. nevyriausybinių organizacijų veikla). 2003 metų Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme iki tol buvusi „papildomo ugdymo“ sąvoka buvo papildyta ir apibrėžta kaip neformalusis vaikų švietimas.

Vaikų neformalaus ugdymo sąvokos atsiradimui Lietuvoje įtakos turėjo ir Europos Tarybos 2003 m. lapkričio 25 d. rezoliucija, kurioje teigiama, kad neformaliojo ugdymo būdu įgyta patirtis yra didelis indėlis į asmenybės tobulėjimą ir aktyvaus pilietiškumo skatinimą. 2003 metais Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino Jaunimo politikos pagrindų įstatymą, kuriame yra įtvirtintos pagrindinės Lietuvos jaunimo politikos įgyvendinimo sritys, nustatomi šios politikos įgyvendinimo principai, atitinkantys Europos Sąjungos prioritetus. Taip pat nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, kurią patvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu, kurioje numatyta plėtoti vaikų ir jaunimo neformalųjį ugdymą, skatinant švietimo institucijų bei jaunimo nevyriausybinių organizacijų partnerystę ir bendradarbiavimą.

Vienas iš Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų iškeltų tikslų yra sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, kuri sujungtų formalų, neformalų mokymąsi ir savišvietos formas į bendrą erdvę. Taip pat minėtame dokumente numatyta siekti, kad neformalus ugdymas būtų prieinamas visiems vaikams ir jaunuoliams, finansuojant šią veiklą mokinio krepšelio principu bei sukuriant neformaliojo ugdymo programų plačią pasiūlą.

Vienas iš pagrindinių šiuo metu vaikų neformalųjį ugdymą reglamentuojančių dokumentų yra Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005-12-30 įsakymu Nr. ISAK-2695. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje apibrėžiami neformaliojo vaikų švietimo tikslai, uždaviniai, principai, ugdymo objektas, ugdomos kompetencijos, rezultatas, ugdymo proceso organizavimas, sistema bei finansavimas. Šiame dokumente rašoma, kad neformalųjį vaikų švietimą gali teikti neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, formaliojo švietimo mokyklos, laisvieji mokytojai bei kitos organizacijos, turinčios teisę užsiimti neformaliojo vaikų

švietimu. Neformaliojo švietimo mokyklos tipui priskiriamos muzikos, dailės, meno, sporto mokyklos, ugdymo centrai, moksleivių rūmai, kūrybos centrai, klubai, šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos ir kitos švietimo institucijos. Neformaliojo švietimo koncepcijos duomenimis šiuo metu Lietuvoje neformaliojo vaikų švietimo mokyklų tinklą sudaro per 300 mokyklų, kurių nuostatuose neformalusis vaikų švietimas įteisintas kaip pagrindinė įstaigos veikla. Dauguma iš šių mokyklų atlieka vaikų meninių ir sportinių gebėjimo atskleidimo bei ugdymo funkcijas. Tačiau egzistuoja dideli vaikų dalyvavimo neformalaus švietimo sistemoje skirtumai gyvenamosios ir ugdymo(si) vietovės aspektais.

Neformalus ugdymas yra sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama LR Švietimo įstatymu (2007). „Švietimas – asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas. Jis grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniiais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tapatybes, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą (LR Švietimo įstatymas, 2007). Remiantis LR Švietimo įstatymo 2 skirsniu, švietimo sistema skirstoma į:

1. Formalųjį švietimą, kai siekiama oficialiai pripažinto išsilavinimą patvirtinančio dokumento. Šiai ugdymo formai priskiriamos tokios ugdymo pakopos, kaip pradinis ugdymas, pagrindinis ugdymas, vidurinis ugdymas, profesinis mokymas, aukštesniosios studijos, aukštosios studijos.
2. Neformalųjį švietimą, kuris orientuojamas į praktinių įgūdžių lavinimą bei asmenybės tobulinimą. Šiai ugdymo formai priskiriamos tokios pakopos: ikimokyklinis ugdymas, priešmokyklinis ugdymas, neformalusis vaikų švietimas, neformalus suaugusių švietimas.
3. Informalųjį švietimą, kuris suteikia galimybes asmeniui nuolat savarankiškai mokytis remiantis supančia informacijos erdve ir iš kitų perimama gyvenimo patirtimi.

Šiame darbe analizuojama neformaliojo švietimo forma, kuri tiesiogiai orientuota į vaikų ir jaunimo ugdymą. LR Švietimo įstatymas sako, kad „Neformalus vaikų ir jaunimo ugdymas – kryptinga veikla, kuria, plėtojant jauno žmogaus asmenines, socialines ir edukacines kompetencijas, siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Jaunimo neformalus ugdymas yra viena iš galimybių jaunimui pasireikšti, realizuoti savo poreikius ir pan. Štai kaip tai apibrėžiama Lietuvos Respublikos jaunimo politikos įstatyme (2003): jaunimo neformaliojo ugdymo paskirtis – ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, taip pat plėtoti jauno žmogaus socialines kompetencijas.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje neformalusis vaikų švietimas apibrėžiamas kaip kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. LR Švietimo įstatymo 16 straipsnyje apibrėžiama neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatose akcentuojama švietimo – formaliojo ir neformaliojo - misija „padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis ir kurti savo bei bendruomenės gyvenimą“. Šiame dokumente teigiama, kad „Lietuvos švietimas yra grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos laisvės ir orumo, artimo meilės, prigimtinės žmonių lygybės, žmonių laisvių ir teisių, tolerancijos, demokratinių visuomenės santykių teigimu. Švietimas ugdo asmens nusistatymą ir gebėjimą remtis šiomis vertybėmis savo gyvenime ir veikloje“. Vaikų ir jaunimo socializacijos programoje akcentuojamas neformaliojo ugdymo vaidmuo realizuojant užimtumo, prevencijos ir edukacines programas, sąlygojančias sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją, ugdančias jų kultūrinę brandą, pilietiškumą, socialinius įgūdžius, saviraišką, gebėjimus ir polinkius. Neformaliojo vaikų švietimo tikslas, kaip deklaruojama Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje, yra per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius. Neformaliojo vaikų švietimo uždaviniai: ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą; ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę; lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientotis dinamiškoje visuomenėje; spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai – ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas; padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas. Rezultatas, į kurį orientuotas neformalusis vaikų švietimas, yra kompetencijos (dokumentuose jos apibrėžiamos kaip mokėjimai atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų visuma), skirstomos į keturias pagrindines sritis:

- asmeninės – savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus;

- edukacinės (mokymosi) – savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą, informacijos gavimas, jos analizavimas bei panaudojimas, mąstymo lankstumas (loginis, kritinis-probleminis, kūrybinis);
- socialinės – bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratiškos struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas, konfliktų sprendimas, lygių galimybių įsisąmoninimas, ekologinė savimonė;
- profesinės – specifinių sričių žinios gebėjimai ir įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į veiklos kokybę.

Neformaliojo vaikų švietimo teikėjai yra neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, kurių pagrindinė veikla yra neformalusis švietimas, formaliojo švietimo mokyklos, turinčios teisę dirbti pagal neformaliojo vaikų švietimo programas ir laisvieji mokytojai. Neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti iš valstybės ir savivaldybių biudžetu palaipsniui imamas taikyti mokymo lėšų skyrimo vienam vaikui principas. Formuojamas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis, kuris vaikams suteikia lygias galimybes pasirinkti ugdymo įstaigą, programą, o neformaliojo švietimo teikėjams – gauti lėšų neformaliajam vaikų švietimui. Vaikų ir jaunimo neformaliojo ugdymo vieningi visai Europai tikslai ir gairės šiuo metu yra rengiami ir bus patvirtinti 2011 m. Strasbūre Europos Parlamento ir visų Europos šalių švietimo ir mokslo ministrų.

2008 m. balandžio mėn. Vilniuje vyko tarptautinė neformaliojo ugdymo konferencija „Europos formulė: šiandienos kompetencijos rytdienos sėkmei“ (dalyvavo švietimo proceso dalyviai iš beveik trisdešimties šalių). Tai pirmoji iš keturių tarptautinių konferencijų, kurios iki 2011 m. vyks skirtingose Europos šalyse. Jų tikslas – įvertinti visų Žemyno regionų situaciją, atsižvelgiant į Rytų, Centrinės ir Vakarų Europos politinius, kultūrinius kontekstus, pasidalinti patirtimi ir suformuoti vieningus neformaliojo ugdymo tikslus ir gaires.

Dabartiniu metu Lietuvoje didžiausias dėmesys skiriamas formaliam švietimui ir ugdymui, tačiau norint paruošti žmones gyventi ir veiksmingai dirbti XXI amžiuje, turi funkcionuoti neformalus ugdymas, kaip neatsiejama nenutrūkstamo ugdymo dalis, nes formalus privalomasis ugdymas vienas negali išspręsti tų uždavinių, kurie jam keliami ugdymo įstaigų koncepcijoje: laiduoti kuo visapusiškesnę fizinę, psichinę ir dvasinę jėgų plėtotę, sudaryti sąlygas atsiskleisti žmogaus individualybei ir t.t. Asmuo turi turėti galimybę papildomai plėtoti savo gabumus ir tenkinti saviraiškos poreikius.

Neformalus ugdymas Europoje yra pripažinta švietimo sritis, kurios paskirtis yra skatinti asmenybės tobulėjimą ir aktyvų pilietiškumą bei padėti spręsti žmonių integravimosi į darbo rinką problemą. Panašūs tikslai yra keliami Lietuvoje – per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, gebantį

tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Nors neformalus ugdymas skirtingoms amžiaus grupėms (vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų) yra reglamentuojamas skirtingais valstybinio lygio dokumentais, tačiau neformalaus ugdymo principai išlieka visiems vienodi: neformalus ugdymas yra planuojamas ir savanoriškas, mokymasis vyksta įvairioje aplinkoje ir esant įvairioms situacijoms, kai mokymas ar dėstymas nėra vienintelė ar pagrindinė veikla, veiklą gali vykdyti tiek profesionalūs mokymo vadovai, tiek savanoriai, veikla nebūtinai grindžiama tradiciniais mokomaisiais dalykais ar tarpniais, paprastai skiriama konkrečioms tikslinėms grupėms ir priklauso nuo konkrečios temos.

Nors Lietuvoje sukurta jaunimo politikos informavimo ir įgyvendinimo sistema, yra reglamentuota teisės aktuose, tačiau dar nepakankamos galimybės neformaliajam jaunimo ugdymui, nepakankamos neformalaus ugdymo tradicijos, neformalus ugdymas nėra pripažįstamas visuomenės kaip viena iš efektyviausių ugdymosi priemonių, stokojama paslaugų jaunimui ir darbo su jaunimu vertinimo ir reglamentavimo (Gudynas, 2007). Gyvenimas šiuolaikinėje visuomenėje, sėkminga integracija į darbo rinką bei visų lygių visuomenės gyvenimą reikalauja naujų bendrųjų gebėjimų, kuriuos kiekvienas privalo turėti. Jie yra apibrėžti Lisabonos strategijoje – tai informacinės technologijos, užsienio kalbos, technologinė kultūra, verslininkystė ir socialiniai gebėjimai. Siekiant priimti naujus iššūkius, svarbūs ir kiti švietimo bei ugdymo metodai. Vienas tokių – neformalusis ugdymas.

1.2. Neformaliojo švietimo konceptualizavimas

1.2.1. Socialinis dalyvavimas ir saviugda

Socialinis dalyvavimas nurodo į tai, kaip individas yra įsitraukęs į grupės ir bendruomenės veiklas ir siekius sąmoningo įsipareigojimo keliu. Socialinis dalyvavimas reiškia įvairiausias situacijas, kur kiekvienas dalyvis kooperuojasi tam, kad konstruotų, reflektuotų ir vykdytų bendrus siekius. Socialinis dalyvavimas numano įgalinimą. Įgalinimas reiškia, kad žmogus pats priima sprendimus savo gyvenimo įvykiuose, pats apsisprendžia, derina savo sprendimus su kitų žmonių sprendimais. Jei žmogui sprendimai yra primetami, jei jis nepriima sprendimų, tuomet tai nėra dalyvavimas, nėra ir įgalinimas, o priespauda (Ruškus, 2002, Mažeikis, 2007). Akivaizdu, kad demokratinė visuomenė siekia kuo didesnio piliečių, taip pat ir vaikų dalyvavimo, įsitraukimo į grupių ir bendruomenių veiklas, sąmoningo sprendimo priėmimo. Antai į vaiką orientuoto ugdymo teorijos, kurias įtikinamai Lietuvoje aprašė ir aktyviai propagavo A.Juodaitytė (2004) akcentuoja, kad ugdymo galios turi ir gali būti perduodamos

pačiam vaikui. Kitaip tariant, ugdymą turi orientuoti ne išankstiniai standartai, o vaiko interesai. Pedagoginiai sprendimai yra pedagogo dialogo su vaiku rezultatas. Taip galima tikėtis aktyvaus vaiko įsitraukimo į ugdymo procesus, taip pat ir atsakomybės. Kad tai yra įmanoma, įrodė Allexanderio Neillo, žymaus škotų psichologo ir pedagogo, įkurta ir sėkmingai veikusi Summer Hill mokykla. Socialinis dalyvavimas yra ne tik apsisprendimas ir sąmoningumas, tačiau ir socialinis daugiapriklausomybiškumas, t.y. dalyvavimas kuo įvairesnėse socialinio gyvenimo formose, kuo įvairesniuose socialiniuose institutuose (Reardon, 1999, Vagneris, 2003). Neformalusis švietimas yra socialinio dalyvavimo vieta par excellence, kadangi būtent čia vaikai ugdo savo socializacijos, t.y. bendradarbiavimo, konfliktų sprendimo gebėjimus, taip pat ugdo ir savo saviraiškos, lyderystės ir kūrybiškumo gebėjimus (Bennett, 2000, Teresevičienė, Gedvilienė, 1999).

Socializacijos terminas vartojamas siekiant apibrėžti tai, kaip žmogus išmoksta elgtis taip, kaip iš jo tikisi visuomenė. Kad žmogus galėtų išgyventi, gyventi ir dirbti kartu su kitais, žmonės privalo perimti tam tikras bendras vertybes ir elgtis atitinkamai pagal jas. Tokios vertybės ir elgesys išmokstamas bendraujant su kitais žmonėmis (Dautartas, 1999, Kepalaitė, 2008). Įpročiai, nuostatos, vertybės yra išmokstamos netiesiogiai, socializacijos procese. Šeimoje vyksta pirmoji socializacija, čia žmogus išmoksta higienos ir sveikatos įpročių, čia padedami lytiškumo, kalbos ir kalbėjimo pagrindai, taip pat vertybės (Ivanauskienė, 2002). Didelė socializacijos dalis tenka bendraamžių bendravimui, taip pat bendravimui su pedagogais. Socializacija tiesiogiai priklauso nuo bendruomenėje puoselėjamos kultūros, pilietinio dalyvavimo. Kokios yra dalyvavimo, bendradarbiavimo tradicijos aplinkose, tokias vertybes perima ir vaikas. Svarbi socializacijos dalis yra konfliktų sprendimas. Konfliktai yra natūrali žmonių bendravimo forma. Vaikai nuo mažumės patiria įvairiausių konfliktų. Ko gero, visi psichologai teigs, kad ne pats konfliktas kaip faktas, tačiau jo sprendimai yra svarbiausia. Neformalusis švietimas yra ta vieta, kur vaikai, padedami suaugusiųjų, turi galimybes mokytis įvertinti abipusius šalių interesus, ginču sprendimo įgūdžius, taip išsaugoti draugiškus tarpusavio santykius (Grendstad, 1996). Žaidimas taip pat yra bazinė socializacijos forma, yra žinoma, kad mažai težaidęs vaikas mažiau išvysto savo socializaciją. Žaisdamas vaikas išmoksta įvairių vaidmenų, laikytis taisyklių, siekti individualių ir bendrų tikslų. Neformalusis švietimas yra ta vieta, kur vaikai gali žaisti, bendrauti ir dalyvauti ne formaliose ugdymo aplinkose, o natūraliuose vienu ar kitų veiklų kontekstuose, veiklų, dažnai inicijuotų pačio vaiko. Sėkminga socializacija numano įsipareigojanti įvairiose dalyvavimo formose individą, mokantį išreikšti save ir atstovauti grupės interesus, susitarti ir bendradarbiauti dėl bendro intereso, siekti socialinio teisingumo ir didesnio bendruomenės solidarumo (Leliūgienė, 2002, Lesinskienė, Karalienė, 2009).

Individuacija, tai A.Schopenhauerio, C.G.Jungo ir kitų naudotas terminas, žymintis asmens unikalumą, savitumą, tapsmą pačiu savimi, laisvu nuo išorinių įtakų. Tai ir gebėjimas būti santykiyje su

kitu, net ir konfliktiniame, ir jame neprarasti savęs. Tai yra individo, asmenybės savikūros ir savirealizacijos kelias. Individuacija yra socializacijos antonimas, tačiau glaudžiai su ja susijęs. Individuacija neįmanoma be paties individo išitraukimo į savo tapsmą apsisprendimo. Individuacija reiškia įgalintą individą, ir, priešingai, įgalintas individas liudija apie aukštą individuaciją. Įgalinimas prasideda, kai individai žino, kad jie turi teisę, o taip pat ir gebėjimą spręsti jiems iškilusias problemas, kai jie tiki, kad jų turimi įgūdžiai ir galimybės leis jiems sėkmingai veikti. Individuacija gali vykti kartu su socialine grupe, tada individuacijos subjektas tampa grupės lyderiu, kūrėju, arba priešingai, individas susvetimėja socialinės grupės atžvilgiu, pasirenka kitą saviraiškos kelią. Individuacija yra toks procesas, kurio dėka išmokstama patiems kurti savo gyvenimus. Tai savitas savo potencialo maksimizavimas, panaudojimas, išpildymas. Asmens tapatumas, o tuo pačiu ir individuacija prasideda tada, kai individas yra traktuojamas kaip subjektas, gebantis kurti individualų santykį su aplinka. Aukšto individuacijos laipsnio žmogus yra savarankiškas, pats gali spręsti ir pasirinkti. Individuacija yra žmogaus orumo ir garbingumo prielaida. Individuacija akcentuoja saviraiškos galimybes. Individuacijos procesą gerai stimuliuoja kūrybinė, meninė veikla. Žinoma, meninės veiklos įgūdžius reikia pradėti vystyti dar ankstyvoje vaikystėje ir šis meninio ugdymo procesas dar nėra susijęs su individuacijos procesu, o tik sukuria prielaidas jam. Tačiau brandi meninė veikla, siekianti originalumo, naujumo, leidžianti sau peržengti egzistuojančias konvencines normas neišvengiamai yra susijusi su stipria individuacija. Individuacijos procesas taip pat būtinas laisvai pilietinei asmens saviraiškai. Čia taip pat, kaip ir meninio ugdymo atveju, reikalingas tam tikras parengiamasis pilietinis ugdymas ir dalyvavimo įgūdžiai. Tačiau brandus pilietinis dalyvavimas yra susijęs su savo išskirtinės nuomonės išsakymu ir kovojimu dėl šios nuomonės, požiūrio teise būti demonstruojamai. Toks pilietinis elgesys būtinai numato individuacijos procesą (Suslavičius, 1998, Vilkauskaitė, 2001, Urbaitė, 2004, Stulpinas, 2005).

1.2.2. Įvairiapusiškos asmenybės bruožai

Mokykla, vadovaudamasi pagrindiniais Lietuvos švietimo koncepcijos principais (humaniškumo, demokratiškumo, racionalumo, atsinaujinimo), turi būti atvira ir prieinama pozityvioms idėjoms. Šiandieninė mokykla privalo ugdyti laisvą ir kūrybingą, orų ir dvasiškai brandų žmogų. Tuo pačiu turi sudaryti sąlygas atsiskleisti vaiko individualybei, paskatinti per saviauklą ugdyti savo asmenybę. Šie tikslai yra siekiami per visą vaiko ugdymo procesą – per pamokas ir užklasine veikloje (Bitinas, 2000, Jovaiša, 2001, Alifanovienė, 2003,). Plačias galimybes vaiko ugdymui atveria organizuojami užklasiniai renginiai ir popamokinė veikla. Per juos įtvirtinamos ir gilinamos ugdytinių žinios, mokėjimai ir

įgūdžiai, tobulinami doriniai, visuomeninio elgesio, darbo įgūdžiai bei įpročiai, formuojami pažintiniai interesai, ugdomi kūrybiniai bei organizaciniai gebėjimai (Tidikis, 2002).

Papildomojo ugdymo srityje ugdytiniai plėtoja savo gebėjimus, tenkina savo norus. Tačiau sėkmingai ir funkcionaliai veiklai reikalinga pedagogo pagalba, nes kiekvienas ugdytinis yra individualus ir turintis savitų poreikių. Dauguma ugdytinių nesugeba pasirinkti veiklos ir savarankiškai veikti, būna nepasitikintys savo gabumais, jaučiasi atstumti ir pan. To pagrindinė priežastis – šių vaikų negebėjimas organizuoti, planuoti savo veiklos, elgesio, negeba numatyti veiksmų. Todėl mokykla turėtų pastebėti ir pasirūpinti, kad vaikai įveiktų šiuos sunkumus (Vilkauskaitė, 2004, Ruškus, Mažeikis, 2007).

Kadangi mokinių popamokinė veikla yra mokymo proceso tęsa ir papildymas, tai šios veiklos negalima palikti savieigai. Patys mokiniai nesugebės suorganizuoti savo laisvalaikio taip, kad jis pilnai būtų naudingas ir prasmingas. Todėl mokytojas yra atsakingas už kūrybingą, įdomią ir naudingą popamokinę veiklą, kurią jis gali pajvairinti savo darbe naudodamas skirtingus auklėjimo metodus ir jų formas (Senge, 2008).

Organizuojant papildomo ugdymo veiklą, kyla dvilypė problema. Ji slypi ugdytinių pasyviame elgesyje, nenoru dalyvauti užklasinėje veikloje. Negatyvaus elgesio priežastis glūdi popamokinės veiklos struktūroje. Kokios sąlygos ir galimybės specialiųjų poreikių moksleiviui išreikšti savo kūrybingumą šiuolaikinėje mokykloje? Svarbus ir mokyklos bendruomenės narių požiūris į popamokinį ugdymą. Galbūt būrelių pasiūla plati ir įvairi, tačiau nėra tinkamo sudominimo ir pačių renginių gero organizavimo. Šia problema turi pradėti domėtis patys pedagogai (Ališauskas ir kt., 2008).

Kad ir kokio amžiaus vaikas bebūtų, jam reikia gairių, kurios padėtų susiorientuoti, pakankamai laisvės žaidimams, mokymuisi, tyrinėjimams ir eksperimentams, kad galėtų bręsti kaip stipri ir pilnavertė asmenybė. Tinkamą erdvę ir ribas nubrėžti, išlaikyti ir keisti vaikui augant – sunki užduotis tiek tėvams, tiek pedagogams. Svarbus tėvų ir su vaiku dirbančių pedagogų tarpusavio supratimas, nuoseklumas, geranoriškumas, abipusė pagarba ir bendradarbiavimas (Lesinskienė, Karalienė, 2008).

Vaiko augimui svarbu gilesnis savęs pažinimas ir suvokimas, gebėjimas save pristatyti, savęs vertinimas, savianalizės įgūdžiai, pasitikėjimas savimi, atsakomybė už savo veiksmus (Hallahan, Kauffman, 2003). Jaunimo neformalus ugdymas padeda žmogui išlaisvėti iš nepagrįstų išorinių apribojimų, kai jaunas asmuo jaučiasi galintis imtis atsakomybės, bet kai kuriose situacijose pervertina savo pasirengimą gyvenimui, o suaugusieji kartais linkę nepasitikėti ir nepagrįstai riboti jauno asmens galimybes. Jaunimo neformalaus ugdymo veikloje asmeniui suteikiama saugi erdvė pajusti ir išbandyti savo realias galimybes, o jį supančiai aplinkai atvirai priimti besikeičiantį, stiprėjantį jauną žmogų. Taip pat svarbus išlaisvėjimas iš nepagrįstų vidinių apribojimų. Jaunas žmogus, stokodamas asmeninės patirties remiasi tėvų, autoritetų, tradicijų suformuotomis vertybėmis. Išlaisvėjimas iš nepagrįstų vidinių

apribojimų (nesuvoktų vertybių, baimių, kompleksų ir pan.) reiškia jauno žmogaus vertybių formavimąsi asmeninės patirties pagrindu. Dalyvaudamas nepamokinėje veikloje jaunimas formuojasi sąmoningą apsisprendimą dėl savo norų, tikslų ir savarankiškų pastangų siekiant jų įgyvendinimo (Kaffemanienė, 2004, Ališauskienė, Miltenienė, 2004).

C.Rogerso požiūris į lavinimą ir mokyklai keliamus reikalavimus išplaukia iš jo asmenybės sampratos. Jis mano, kad mokyklos tikslas yra padėti jaunam žmogui tapti visiškai funkcionuojančia asmenybe, atskleisti jame glūdančias vidines galimybes. Mokytojai į vaiką turi žiūrėti kaip į unikalų, nepakartojamą, todėl besąlygiškai vertingą (Lepeškienė, 1996).

Asmenybės aktyvumas – dalykinis žmogaus požiūris į pasaulį, jo sugebėjimas kurti materialines ir dvasines vertybes, remiantis žmonijos, visuomenės istorine patirtimi, pasireiškiantis kūrybinėje veikloje, bendraujant, priimant sprendimus. Asmenybės aktyvumo integrali charakteristika – aktyvi žmogaus gyvenimiškoji pozicija, pasireiškianti jo nuostatų principingumu ir nuoseklumu. Asmenybės aktyvumą sąlygoja dorovinės vertybės, nuo kurių priklauso ir žmogaus elgesys. Aktyvumo galimybės priklauso nuo žmogaus pilietinės laisvės, teisinių garantijų visuomenėje, rodant iniciatyvą ir savarankiškumą (Leliūgienė, 2002).

Laisva kūryba formuoja vaiko sugebėjimą išreikšti ir perteikti savo jausmus, idėjas, skatina eksperimentuoti, o kartu ir pajusti bei suprasti meninę kūrybą, meninę raišką. Tai būdas rasti ir pažinti savo vidines kūrybines galias, pažadinti „vidinį žinojimą“, padedantį intuityviai rasti kylančių problemų sprendimo būdus. Kartu tai ramina, sumažina susikaupusį nerimą, įtampą, atpalaiduoja (Lesinskienė, Karalienė, 2008).

Nepamokinėje veikloje daug dėmesio skiriama saviraiškos mokymosi bei informacijos valdymo įgūdžių stiprinimui, požiūrio į mokymąsi visą gyvenimą formavimui. Būdamas aktyvus ir veiklus, jaunuolis ne tik mokės derinti teorinius ir praktinius įgūdžius, bet ir ras dermę realizuodamas asmeninius ir bendruomeninius tikslus. Kadangi jaunimo neformalus ugdymas yra dalis jaunimo politikos, todėl jo veikloje siekiama įgyvendinti bendruosius jaunimo politikai galiojančius principus (Pruskus, 2004):

- ✓pariteto – valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei jaunimo organizacijos yra atstovaujamos po lygiai;
- ✓subsidiarumo – sprendimai, susiję su jaunimu, turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriame jie yra efektyviausi;
- ✓tarpžinybinio koordinavimo – valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, sprendamos su jaunimu susijusius klausimus, bendrauja ir bendradarbiauja tarpusavyje;
- ✓dalyvavimo – su jaunimu susiję klausimai sprendžiami jaunimui dalyvaujant ir derinant su jaunimu ar jaunimo organizacijų atstovais;

- ✓informavimo – valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos bei jaunimo organizacijos informuoja jaunimą jam aktualiais klausimais priimtina ir prieinama forma;
- ✓bendravimo ir bendradarbiavimo – Lietuvos jaunimo organizacijos bendrauja ir bendradarbiauja su Lietuvos ir užsienio jaunimo organizacijomis, valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis, kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis. Jaunimo neformalaus ugdymo veikla yra neatsiejama nuo jaunimo veiklos, todėl dirbant su jaunimu kiek įmanoma yra siekiama išpildyti jaunimo veiklos principus;
- ✓savarankiškumo – jaunimas pats renkasi veiklos sritį, formuoja jos tikslus, aktyviai joje dalyvauja ir atsako už tikslų vykdymą;
- ✓savanoriškumo – jaunimas dalyvauja pasirinktoje veiklos srityje savo noru ir nieko neverčiamas;
- ✓savivaldos – jaunimas savo veikloje nustato šios veiklos tikslų įgyvendinimo būdus, formą, atsakomybę ir įvertinimą.

Sparčiai formuojantis žinių ir informacinei visuomenei, išryškėja naujos ugdymo charakteristikos, kurias galima apibūdinti kaip greitėjančius pasikeitimus ir intensyvėjantį problemų sudėtingumą. Žmogui, siekiančiam tapti konkurentabiliu darbo rinkoje, prisitaikyti prie greitai kintančios aplinkos, reikšmingas tampa nuolatinis ne mokymasis visam gyvenimui, o mokymasis visą gyvenimą – visa mokymosi veikla, vykstanti bet kuriame amžiaus tarpsnyje, siekiant tobulinti asmeninės, pilietinės, socialinės ir profesinės srities žinias, įgūdžius ir kompetencijas (Stulpinas, 2005). Kadangi pokyčiai įvairiose gyvenimo srityse reikalauja atitinkamų išsilavinimo pokyčių, švietimo sistema ir jos institucijos turi siekti tokios kokybės, kad sugebėtų paruošti asmenis gyventi, veiksmingai dirbti ir kurti besikeičiančioje visuomenėje. Popamokinė jaunimo ugdymo veikla, kaip papildanti mokyklos organizuojamą programą, jau šiandien sudaro galimybes atsiskleisti jaunų žmonių sugebėjimams, padeda ugdyti ir visapusiškai lavinti atsakingas bei kūrybiškas asmenybes (Senge, 2008).

1.2.3. Popamokinės veiklos kompetencijos ir jų ugdymas

Gyvenimo patirtis rodo, kad dabartinis jaunimas vis sparčiau krypta į blogąją pusę. Negalėdami savęs realizuoti mokykloje, mokiniai dažniausiai grupuojasi su bendraamžiais, kur vertybės suprantamos visai kitaip. Toks bendravimas ir susibūrimai daro negatyvią įtaką patiems paaugliams. Jie lengvai pasiduoda narkotikams, alkoholiui, įsitraukia į nusikalstamą veiklą (Levinskienė, Karalienė, 2009). Anot pedagogikos ir psichologijos tyrinėtojų (Alifanovienė, 2003, Ruškus, 2003, Vilkauskaitė, 2004), tai yra per daug laisvo gyvenimo būdo pasekmė, be to suaugusieji yra labai užimti ir vis mažiau dėmesio skiria

savo atžaloms. Tam, kad gerinti mokinių gyvenimo kokybę, jų laisvalaikio praleidimą, mokykla turi pasirūpinti tinkamu popamokinės veiklos organizavimu.

Popamokinės veiklos uždaviniai yra mokyti, lavinti ir auklėti moksleivius tokiais metodais, kurių nepatartina naudoti mokymo-auklėjimo procese (Jovaiša, Vaitkevičius, 1987). Šios veiklos specifika kitokia. Ji suteikia daugiau laisvės ir įvairovės planuojant moksleivių veiklą. Popamokinė veikla organizuojama atsižvelgiant į vaikų interesus. Ji yra motyvuojama savanoriškumo principu, todėl yra neprivaloma. Dar viena popamokinės veiklos ypatybė - tai savarankiški mokinių užsiėmimai. Žinoma, jiems vadovauja pedagogai, tačiau juos organizuoja daugiausiai patys mokiniai. Kuo vyresni mokiniai, tuo labiau ir visapusiškiau ši iniciatyva ir savarankiškumas panaudojami. Kitas principas – neapibrėžtumo principas. Popamokinės veiklos turinys neturi griežtų apibrėžtų programų. Čia, priešingai nei mokymo-auklėjimo procese, dėmesys skiriamas mokinių norams bei interesams. Tačiau platus popamokinės veiklos darbo turinys dar neįrodo, kad galima dirbti be sistemos, nekryptingai. Taip pat turi būti vieningi reikalavimai, tam tikra disciplina, kad būtų produktyviai organizuota popamokinė veikla. Reikėtų pabrėžti, kad būdingas dar vienas bruožas, tai masiškumas. Todėl pedagogai turi siekti įtraukti kuo daugiau moksleivių. Popamokinei veiklai taip pat būdingas nuoseklumo ir vientisumo principas. Kad veikla būtų sėkminga, svarbu, kad joje nebūtų šuolių, įtampos ir pernelyg didelio atsipalaidavimo.

Ypač svarbu, kad popamokinėje veikloje mokinys rastų tai, kas jam reikalinga, ko jis ieško. Be to, norint tobulinti popamokinę veiklą, reikėtų stengtis, kad mokinio motyvacinėje sferoje imtų vyrauti doroviniai motyvai. Nuo to, kokių motyvų vedami mokiniai dalyvauja popamokinėje veikloje, priklauso ne tik jų asmenybės kryptingumas ir dorovinis vientisumas, bet ir mokyklos dorovinė atmosfera, palankus psichologinis klimatas (Dzeniuškaitė, 1991).

Popamokinė veikla yra ne siauras specializacijos ugdymas, bet kompetencijų ir įgūdžių lavinimas. Didžiausias dėmesys skiriamas kompetencijoms, kurios yra neatsiejamos nuo jauno žmogaus savęs realizavimo aktyvioje tikslingoje veikloje.

Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, darbo komandoje ir dalijimosi atsakomybe įgūdžiai, konfliktų sprendimo įgūdžiai, lygių galimybių įsisąmoninimas, ekonominė savimonė, saviraiškos galimybių įsisąmonijimas ir panaudojimas. Socialiniai įgūdžiai dažniausiai siejami su asmens santykiais su savimi, kitais žmonėmis, veikla. Per veiklą atsiranda vis sudėtingesnių ryšių su socialine aplinka, galimybių ją pažinti, plėsti individualų gyvenimišką patyrimą, taip pat keistis pačiam ir keisti aplinką. Socialiniams įgūdžiams ugdyti galimybių teikia formalusis ugdymas (teorinių), tiek neformalusis (teorinių ir praktinių).

Labai svarbu, kaip žmogus jaučiasi, gyvena, reiškiasi konkrečioje aplinkoje. Gyvenamoji žmogaus erdvė – gamtinių ir sociokultūrinių sąlygų, veiksmų, užtikrinančių žmogaus kaip

psichosocialinės būtybės atsinaujinimą ir tobulėjimą jo gyvenimo gerovės ir veiklos poreikių tenkinimo visuma. Žmogaus aktyvumas įvairiose visuomeninio, politinio, ekonominio, gamybinio, kultūrinio, ideologinio, socialinio gyvenimo srityse apibūdina tų erdvių kiekybę bei kokybę. Socialinė erdvė aiškinama plačiau, pateikiant visą individualaus ir socialinio gyvenimo produktyvumo, visuomeninių žmonių gyvavimo sąlygų visumą (Leliūgienė, 2002).

Be dvasios vertybių žmogus yra nepilnavertis, suvaržytas, nesugebantis tikslingai veikti. Taigi, socialinės pedagogikos dėmesyje yra individo dvasinis pasaulis, kurio visos jėgos yra nukreiptos į žmogaus sielos plėtotę bei turtinimą. Šioje srityje individo pokyčių stebėjimas yra socialinės pedagogikos pagrindas, nes asmens dvasinis pasaulis, charakteris nepaliaujamai kinta, kartu aprėpdamas žmoniškąjį ekscentriškumą ir socialinio gyvenimo nesklaidumus. Šiuolaikinė socialinė pedagogika pašaukta padėti žmogui tapti asmenybe ir valdyti savo socialinį gyvenimą. Žinoma, tai įmanoma tik tada, kai žmogus taps save ugdanti būtybė. Neteisūs yra tie, kurie mano, jog socialinės pedagogikos užduotis yra suteikti žmogui žinias ir įgūdžius. Jį reikia išmokyti pačiam spręsti problemas, padėti orientuotis bet kokiose gyvenimiškose situacijose (Leliūgienė, 2002).

Šiuolaikinės visuomenės individo intelekto lygį nusako jo kultūrinės žinios ir patirtis apie jį supantį pasaulį. Čia pasireiškia socialinės pedagogikos kultūrinė funkcija, realizuojama per įvairių institucijų veiklą. Socialinė politika yra organiškai susijusi su kultūros politika, nes šiuolaikiniame etape kultūros politikos klausimai atsispindi socialiniame gyvenime. Socialinė pilnatvė priklauso nuo visuomenės kultūros puoselėjimo (Johnson, 2001). Mokslininkų darbai rodo (Ruškus, 2003, Kepalaitė, 2008), jog bendravimas – tai objektyvi žmogaus socialinės būties forma, priemonė realizuojant tarpusavio santykius bei ryšius, pastovus ir nepertaukiamas dialogas. Bendravimas ir kultūra yra neatsiejami vienas nuo kito, nes bendravimas papildo kultūrą. Bendravime pasireiškia žmogaus kolektyvinės veiklos specifiškumas, jo socialinės vertybės ir idealai, pilietinės nuostatos ir visuomeniniai santykiai. Bet koks bendravimo procesas atskleidžia individo laisvės, lygiatėsiškumo, humanizmo ir teisingumo savybes. Šiandien socialinės pedagogikos viena iš svarbiausių užduočių yra išugdyti žmonėse pilnaverčio šiuolaikinio socialinio bendravimo įgūdžius.

Kiekvienas žmogus, ką nors veikdamas, remiasi tam tikromis žiniomis apie jį supantį pasaulį. Kad galėtų sėkmingai dirbti, žmogus turi žinoti daiktų, reikalingų darbui, savybes, darbo įrankių galimybes bei išmanyti apie savo darbo objektą (Lepeškienė, 1996).

Specifinių sričių žinios bei įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į verslo kokybę.

Komunikacijos amžiuje nuolat daugėja informacijos, o įgyjamos žinios nuolat kinta, tuo pačiu kinta požiūris į jas pačias. Žinioms tampant vis laikinesnėmis, savo prasmės nebetenka anksčiau nenuginčijamais faktais ir žiniomis pagrįstos senosios tiesos. Taigi, iš žmogaus pradeda reikalauti

naujų įgūdžių, o kartu su jais ir naujų mąstymo galimybių bei veiklos metodų. Šiuo atveju socialinė pedagogika gali išugdyti strategiškai mąstantį individą, kuriam atsivertę ateities galimybės socialinio gyvenimo sistemoje (Suslavičius, 1998).

Taigi, šiuolaikinėje besikeičiančioje visuomenėje visos viltys yra nukreiptos į jauną žmogų, kuris savo pastangų dėka gali turėti daug daugiau galimybių tapti visapusiškai susiformavusia, jaučiančia dvasinę pilnatvę, asmenybe, kuriai gali padėti socialinis pedagogas bei socialiniai darbuotojai, jei tik pats žmogus to norės ar sugebės pasinaudoti socialinės pedagogikos, kaip mokslo neišsenkamomis žiniomis (Leliūgienė, 2002).

Edukologų ir psichologų (Jovaiša, 2001, Leliūgienė, 2002, Kvieskienė, 2003, Lesinskienė, Karalienė, 2009) darbuose akcentuojama mintis, kad kiekvienas žmogus kažkuriame gyvenimo tarpsnyje pajunta, jog pradeda nesuvokti daugybės realių visuomenėje egzistuojančių faktų, netgi savo paties pozicijų. Tai, savaimė aišku, jį trikdo. Tačiau čia pasireiškia socialinės pedagogikos statusas – padėti žmogui susivokti savo mintyse, „atstatyti“ jo dvasinę pusiausvyrą. Tačiau gali būti ir atvirkščiai: žmogus pajunta, jog jo galvoje susikaupė begalės naujų idėjų, žinių, tačiau jis nesuvokia, kaip jas būtų galima išreikšti ar panaudoti veikloje. Socialinės pedagogikos užduotis – socialinis žmogaus ugdymas, pasireiškiantis individo mokymu socialiai mąstyti, kas padėtų jam integruotis bendroje savo veiklos strategijoje.

Iki šiol neformalus ugdymas buvo tapatinimas su laisvalaikiu, papildomu ugdymu. Tačiau šiuolaikiniam žmogui vien žinių neužtenka, reikia ir tam tikrų kompetencijų. Įsivedus naują terminą „neformalus ugdymas“, apibrėžus naujus tikslus ir metodus, keičiama ir jo vieta švietimo sistemoje (Dapkienė, 2002). Kalbėdami apie tokias kompetencijas kaip savarankiškumas, baimių nugalėjimas, darbas komandoje, bendravimas, bendradarbiavimas ir pan., pirmiausia galvojame apie jų svarbą mokykloje, darbe, papildomojo ugdymo įstaigose, pagaliau gyvenime. Dabar aiškiai suvokiama, kad žinios neišsprendžia visų problemų. Anot Kvieskienės (2003), neformalus ugdymas apibrėžiamas, kaip sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliojo švietimo, skirta tikslingam ir tęstiniam bei įvairaus amžiaus vaikams, suaugusiems prigimtinių galių, įvairių gebėjimų, polinkių atskleidimui, saviraiškos poreikių, pažintinių interesų tenkinimui, kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui, turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai skirtingose ugdymo institucijose ir jų centruose.

Pagrindiniai neformalaus ugdymo metodiniai principai yra (Neformalaus vaikų švietimo koncepcija (2005):

✓ Specifinės aplinkos. Neformalus ugdymas vyksta tam tikroje specifinėje aplinkoje. Jai turi būti būdinga tam tikras uždarumas, kad asmenys galėtų pakankamai saugiai eksperimentuoti. Kartu tai turi būti

aplinka, kurioje asmenys galėtų imtis pilnos atsakomybės už savo veiksmus, tai yra, asmenys turi turėti galimybę išbandyti save, nes savęs išbandymas leidžia daugiau sukaupti autentiškos patirties, kuri ypatingai reikalinga.

✓ Aktyvus dalyvavimas ugdymo procese. Ugdymo rezultatų dalyviai pasiekia savo aktyvumo dėka. Jų aktyvumo pasireiškimui galimybės sudaromos įvairiais būdais, pvz. skiriamas laikas savo patyrimui įsivardinimui ir suvokimui, aplinkos pažinimui, patys dalyviai daro išvadas, aktyviai dirba su tikslingai parinkta medžiaga ir pan.

✓ Visumos. Šis principas reiškia visuminį požiūrį į asmenį, ugdymo tikslus ir darbo metodus. Visumos principas išreiškia požiūrį, kad ugdymo procese neignoruojami nei jausmai, nei protas, nei fiziologija ir pan. Taip pat parodoma, kad kreipiamas dėmesys tiek į asmenį su jo norais, tikslais, savijauta, nuomone bei požiūriais, tiek į grupę – dalyvių tarpusavio santykius, bendradarbiavimo stilių, tiek į ugdymo procese įgyjamas žinias ar svarstomą temą. Atitinkamai siekiama taikyti kuo įvairesnius metodus, kurie leistų atskleisti įvairiapusišką žmogaus prigimtį. Ugdymo procesas vyksta realiame gyvenime, todėl siekiama ugdymo metu įgytą patirtį ir žinias susieti su kasdienybe.

✓ Atviro ir neformalaus bendravimo. Tai autentiškas savęs pateikimas, dalinamasi savo asmeninio gyvenimo patirtimi, atveriant savo silpnąsias puses, neatsakytus klausimus.

✓ Nekonkurencinės aplinkos kūrimas. Jei formaliajame ugdyme vertinami mokymosi rezultatai, neatsižvelgiant, kiek pastangų įdėta, nesigilinant į detales ir aplinkybes, tai neformaliajame ugdyme būtina sukurti tokią erdvę, kurioje nebūtų lyginami vieni su kitais, o lyginti save anksčiau ir dabar. Tai naikina nesveiką konkurencingumą ir skatina aktyvumą, pasitikėjimą savo jėgomis, savivertę.

✓ Į grupės procesą orientuotas ugdymas(is). Grupė – tai priemonė, kurios dėka suintensyvėja individualus ugdymas(is) ir jį būtina išnaudoti. Grupės proceso metu nebūtinai įsisąmonintos žinios. Tačiau žmonėms jų pačių problemos tampa aiškesnės, labiau suvokiami asmenys ir jų tarpusavio ryšiai. Reflektavimas – galimybė pažvelgti į save iš šalies lyg į veidrodį. Ypač svarbu reflektuoti patį procesą, kai žmonės nepasiekia jiems norimo rezultato.

1.3. Socialinio pedagogo įtaka mokinių dalyvavimui/nedalyvavimui popamokinėje veikloje

Socialinė pedagoginė veikla – tai viena iš profesinės veiklos sričių, kuria kryptingai siekiama padėti vaikui įsisavinti sociokultūrinę patirtį socializacijos procese, sudaromos sąlygos asmenybės savirealizacijai. Ją įgyvendina socialiniai pedagogai drauge su kitais mokytojais, vietos bendruomene, tėvais, nevyriausybinėmis organizacijomis skirtingose švietimo įstaigose, organizacijose, įvairiose institucijose, kuriose gali būti vaikas (Leliūgienė, 2002).

Pasak M.Galazunovos (2000), esminės socialinės pedagoginės veiklos kryptys yra prevencinė veikla ir veikla, susijusi su socialine vaikų rehabilitacija. Teoriškai galima teigti, jog prevencinė veikla turi būti vykdoma visose įstaigose ir organizacijose, kuriose dirbama su vaikais. Šiuo požiūriu galima išskirti tokias socialinės pedagogikos veiklos sritis:

- socialinė pedagoginė veikla švietimo įstaigose;
- socialinė pedagoginė veikla vaikų ir jaunimo bei kitose nevyriausybinėse organizacijose;
- socialinė pedagoginė veikla papildomo ugdymo institucijose;
- socialinė pedagoginė veikla vaikų vasaros poilsio stovyklose;
- socialinė pedagoginė veikla religinėse konfesijose.

Socialinis ugdymas – tai procesas, kurio tikslas suformuoti socialiai reikšmingas vaiko asmenines savybes, kurios turi didelę reikšmę jo socializacijai. Socialinis ugdymas orientuotas į tokių vaiko asmeninių savybių formavimą, kurios apibūdina individą, kaip visavertį visuomenės narį. Taip pat socialinis ugdymas turi praktiškai orientuotą pobūdį, tai suprantama kaip konkrečių savybių formavimas konkrečiam vaikui, išskiriant skirtingus ugdymo aspektus (Leliūgienė, 2002).

Pasak Johnson (2001), socialinei pedagogikai iškyla strateginis uždavinys: kaip išugdyti socialiai brandų ir atsakingą žmogų? Tai yra aktualu tiek teorinius, tiek praktinius požiūriu. Dautartas (1999) teigia, kad šio mokslo epicentre yra asmenybė, jos orientacija ir paruošimas tolimesnei socialinei raidai, pažinimo ir individo elgsenos formavimas, žmogiškųjų santykių konstravimas.

Socialinės pedagogikos objektas yra žmogus, į kurį žvelgiama ne tik kaip į biosocialinę būtybę. Čia jis stebimas ne viso pasaulio mastu, bet suvokiamas kaip visuomenės svarbiausia dalis. Socialinės pedagogikos užduotis yra ne tik išsiaiškinti žmogaus elgesį visuomenėje, bet pirmiausia atlikti jo vietos bei vaidmens analizę informacinėje ir besikeičiančioje visuomenėje, kas ateityje gali būti sudėtinga, jei žmogus neatras savo misijos nuolatinius pokyčius bei stresus patiriančiame pasaulyje (Leliūgienė, 2002).

Konsultavimą galima įvardinti kaip profesionalų metodą, užtikrinantį praktinius patarimus ir pagalbą. Svarbiausias konsultavimo rezultatas – kliento vidinio pasaulio pertvarkymas. Šių pakeitimų pagrindas – gyvenimo vertybių peržiūrėjimas. Konsultavimas vyksta įvairiais būdais. Jie atspindi veiklos sąlygų įvairovę, kliento asmeninių savybių skirtumą, taip pat daugybę profesionalų naudojamų koncepcijų, įsiterpimo metodų (Makštutyte, Naujanienė, 2008).

Bendroje TSDMA ir TSDF deklaracijoje sakoma: Socialinio darbo ištakos – humanistiniai ir demokratiniai idealai, jo vertybės grindžiamos pagarba žmogaus lygybei, kiekvieno asmens vertingumu ir kiekvieno asmens orumu (cit. Bagdonas, 2007). Daugiau kaip prieš šimtmetį atsiradus profesijai, socialinio darbo praktika buvo sutelkta į bendražmogiškų poreikių patenkinimą ir žmogaus potencialo plėtrą. Žmogaus teisių ir socialinio teisingumo užtikrinimas yra socialinių darbuotojų motyvacijos

pagrindas bei veiklos stimulas. Solidarizuodamasi su silpnaisiais socialiniais sluoksniais, ši profesija siekia pagelbėti skurstantiems, išlaisvinti pažeidžiamus ir nuskriaustus žmones, kad aktyvintų jų, kaip visuomenės narių, funkcionavimą (Tidikis, 2002).

Pasak Vitkauskaitės (2001), socialinio darbo unikalumas ir jo išskirtinumas iš kitų pagalbos žmonėms profesijų pasireiškia pagalba siekiant padėti žmonėms keisti tarpusavio santykius bei santykius su aplinka. Socialinių tinklų taškai, tai žmonės, vietos, kur žmonės susirenka ir veiksmai, kuriuos atlieka žmonės.

Popamokinė veikla – mokinių užimtumo sritis, suteikianti galimybes atsiskleisti jų gabumams, leidžianti pagilinti ir praktiškai panaudoti žinias, įgytas pamokų metu. Popamokinė veikla taip pat yra neatsiejama moksleivio asmenybės ugdymo dalis, stiprinanti savarankiškumą, kūrybiškumą, iniciatyvumą, pilietiškumą, lavinanti vaizduotę, komunikabilumą. Popamokinė veikla atlieka ir prevencines funkcijas socialiai žalingų įpročių atžvilgiu: nusikalstamos veiklos, priklausomybių nuo narkotinių medžiagų ir kt. Socialinės transformacijos laikotarpiu, kintant visuomeninėms vertybėms ir normoms, jauniems žmonėms sunku atsispirti pagundai savo poreikius patenkinti neteisėtu keliu, todėl daugėja nepilnamečių padaromų nusikaltimų skaičius, dažnėja savižudybės, mokyklos nelankymas ir kitos socialinės negerovės (Stulpinas, 2005, Gudynas, 2007, Kepalaitė, 2008).

2 skyrius. POPAMOKINĖS VEIKLOS UGDYMO ĮSTAIGOSE ANALIZĖ

2.1 Tyrimo metodika

Tyrime buvo svarbu surinkti tinkamą ir patikimą informaciją apie šalies neformaliojo ugdymo privalumus ir trūkumus bei socialinio pedagogo vaidmenį, tenkinant mokinių laisvalaikio užimtumo poreikius. Kilo daug klausimų: Kaip ir kur atsispindi socialinio pedagogo veikla? Kaip pasiekti tyrimo reprezentatyvumo? Kaip pasiekti informacijos patikimumą ir išsamumą derinant kiekybines ir kokybines analizės priegas, siejant objektyvią bei subjektyvią informaciją? Kokie metodai tinkamiausi tyrimo tikslui pasiekti?

Kaip matyti iš tyrimo uždavinių, tyrime pasirinktas kompleksinis neformaliojo ugdymo ypatumų analizės kelias. Tyrimo kompleksiskumas pasireiškia tuo, kad yra naudojami įvairūs tyrimo instrumentai bei metodai. Buvo siekiama kuo labiau susieti tyrimo metodus ir imtį taip, kad socialinių pedagogų veiklos veiksmingumas būtų analizuojamas įvairiais pjūviais ir iš įvairių pozicijų.

Tyrimas atliktas vadovaujantis trianguliacijos principu, tarpusavyje derinant kokybinius ir kiekybinius metodus (Merkys, 1999; Šaparnis, 2000; Kardelis, 2002). Buvo naudojama teorijos apžvalga, anketinė apklausa bei interviu. Tyrimo duomenys buvo apdoroti kompiuterinėmis SPSS ir Windows Microsoft Exel programomis.

Siekiant išsiaiškinti neformaliojo ugdymo įtaką asmenybės augimui ir identifikuoti socialinio pedagogo vaidmenį, tenkinant vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumo poreikius, ir teoriškai pagrįsti jo dalyvavimo prasmę ir naudą, naudotas *teorijos analizės* metodas. Buvo analizuoti Lietuvos Respublikos dokumentai, reglamentuojantys neformalųjį ugdymą. Pedagoginėje, psichologinėje, sociologinėje literatūroje ieškota mokslininkų ir teoretikų teiginių apie socialinio pedagogo vaidmenį ir galimybes dalyvaujant vaikų ir jaunimo popamokinės veiklos pasirinkime ir tikslingo laisvalaikio praleidime.

Anketinė apklausa – tai būdas duomenims gauti, užduodant respondentams klausimus raštu (Merkys, 1995; Kardelis, 2002; Kaffemanienė, 2006). Buvo siekta identifikuoti mokinių ir jų tėvų nuostatų į neformalųjį ugdymą raišką ir išsiaiškinti, kaip savo vaidmenį, tenkinant laisvalaikio užimtumo poreikius, vertina patys vaikai ir jaunuoliai bei jų tėvai. Anketos buvo išdalintos tiesiogiai arba siunčiamos elektroniniu paštu. Iš anksto tartasi, kad anketas užpildys vienos šeimos vaikas ir tėvai, kad būtų galima ieškoti reikšminių skirtumų, lyginant gautus rezultatus. Anketas (1, 2 priedai) sudarė nominalinės ir ranginės skalės bei atviri klausimai. Anketos struktūra iš esmės atspindėjo tiek galimas neformaliojo ugdymo formas, tiek teorines metodologines pozicijas. Reikia pažymėti, kad abiems respondentų grupėms buvo užduoti tie patys klausimai.

Svarbus anketos bruožas yra tas, kad klausimai buvo orientuoti ir į esamos būklės vertinimą ir į poreikius, kitaip tariant, pokyčių būtinybę, kryptingumą. Kitas svarbus anketos bruožas – anketa turėjo edukacinį aspektą ir poveikį. Anketoje buvo galima įžvelgti ne tik realias tėvų, socialinio pedagogo funkcijas, bet ir jų veiklos galimybes. Tai patvirtino ir respondentų prierašai anketose: “puiki galimybė atlikti savianalizę”; “klausimai, verčiantys susimąstyti”; “galima giliau pažinti veiklą bei įvertinti galimybes” ir pan.

Atliekant anketų analizę, pastebėta galimybė gauti tyrimui reikšmingos informacijos iš mokyklų administracijos atstovų, kuruojančių neformalųjį ugdymą, ir socialinių pedagogų. Todėl buvo nuspręsta panaudoti dar vieną instrumentą - interviu. *Interviu* metodas naudojamas duomenims gauti, klausimus užduodant žodžiu (Kardelis, 2002; Kaffemanienė, 2006). Tikslas – gauti būtiną tyrimui informaciją apie neformaliojo ugdymo situaciją mokyklose, įvairius šio proceso ypatumus, pedagogų, mokinių ir tėvų išgyvenimus, subjektyvią jų nuomonę apie socialinio pedagogo vaidmenį, tenkinant mokinių laisvalaikio užimtumo poreikius. Interviu vykdytas grupinis arba individualus, atsižvelgiant į situaciją (Merkys, 1995; Žydzūnaitė, 2001). Šiame tyrime buvo naudotas pusiau struktūruotas interviu, kuris nėra griežtai apibrėžtas, t.y., interviu struktūra nėra labai griežta. Buvo iš anksto numatyti tyrimo kintamieji ir susiję klausimai (3 priedas), tačiau buvo galima užduoti papildomus, tikslinamuosius klausimus ir tokiu būdu geriau pažinti tyrinėjamą reiškinį, lanksčiau vesti interviu, atsižvelgiant į atsakymą formuluoti kitą klausimą, išsiaiškinti niuansus ir pan. (Žydzūnaitė, 2001; Kardelis, 2002). Tai ypač svarbu šiam tyrimui, nes buvo apklausiami specialistai iš skirtingo tipo mokyklų, todėl buvo skirtingai interpretuojama informacija, keliami nevienodi prioritetai, išryškėdavo skirtingas reikalavimų ir poreikių pobūdis. Interviu instrumentas pasiteisino, nes atsakymuose atsispindėjo kuruojančių specialistų nerimas ir nuogąstavimas apie esamą padėtį, suformuluoti aiškūs poreikiai ir lūkesčiai kaitai.

Turinio analizės metodas buvo parinktas kokybinių tyrimų duomenims apdoroti (interviu turinio, anketų atvirų klausimų analizei). Tai metodas naudojamas siekiant atrasti temas, sąvokas ir išsiaiškinti reikšmes. Turinio elementai grupuojami į temas ir subkategorijas pagal semantinį panašumą ir reikšmes (Merkys, 1999; Šaparnis, 2000; Kardelis, 2002; Kaffemanienė, 2006). Turinio analizės metodo taikymo tyrime tikslas - išsiaiškinti popamokinės veiklos tenkinimo mokykloje ypatumus, galimus trūkumus ir daromas klaidas bei socialinių pedagogų galimybes dalyvauti laisvalaikio užimtumo poreikių tenkinime.

Tyrimo duomenų patikimumas. *Kiekybinio tyrimo* duomenų patikimumą užtikrina statistinių metodų panaudojimas, apdorojant kiekybinio tyrimo duomenis SPSS programa. Tyrimų statistinėje analizėje reikšmingumo lygmeniui p apskaičiuoti buvo taikomas Stjudent kriterijus (t – testas). Jei $p > 0,05$, teigiama, kad skirtumas tarp skirtingų grupių rezultatų yra statistiškai nereikšmingas, jei $p < 0,05$,

skirtumas tarp skirtingų grupių rezultatų yra statistiškai reikšmingas. *Kokybinio tyrimo* duomenims apdoroti buvo atlikta turinio analizė, kuri užfiksuota lentelėse ir pateikta diagramose, naudojant Exel programą.

2.2. Tyrimo imtis

Tyrimo metu įvairiose šalies mokyklose vykdyta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 436 respondentai. Iš jų 234 vaikai ir 202 tėvai. Visi vaikai yra mokyklinio amžiaus ir mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, kurios vykdo formalųjį ir neformalųjį ugdymą. Respondentų, dalyvavusių anketinėje apklausoje, grupių pasiskirstymas pavaizduotas 1 lentelėje:

1 lentelė

Respondentų grupių pasiskirstymas

Respondentai	Skaičius	Procentai
Vaikai	234	54
Tėvai	202	46

Buvo siekiama, kad anketinėje apklausoje dalyvautų panašus skaičius tiek vaikų, tiek tėvų. Anketas pristatė 54 proc. vaikų ir 46 proc. tėvų. Mokiniai dažnai anketas užpildydavo tą pačią dieną ugdymo įstaigoje ir grąžindavo iš karto, o tėvams anketos būdavo parnešamos namo, iš kur ne visada buvo sugrąžintos. Galima manyti, kad mokinio šeimoje anketą dažniausiai užpildydavo vienas iš tėvų, perteikdamas visos šeimos nuomonę.

Tėvų pasiskirstymas pagal lytį pavaizduotas 2 lentelėje:

2 lentelė

Tėvų pasiskirstymas pagal lytį

Respondentai	Skaičius	Procentai
Moterys	147	73
Vyrai	55	27

Anketinėje apklausoje dalyvavo didžioji dalis mamų, net 73 proc. Praktika rodo, kad bet koki ryšį su mokykla labiau palaiko mamos, pasirašydamos įvairius dokumentus, susirašinėdamos su klasės vadovu, pasirašydamos po įvertinimų rezultatais ir pan. Tendencingai ir ši anketa sulaukė daugiau mamų dėmesio nei tėvų.

Tėvų pasiskirstymas pagal amžių pavaizduotas 3 lentelėje:

Tėvų pasiskirstymas pagal amžių

Respondentai	Skaičius	Procentai
26-30 m.	16	8
31-35 m.	42	21
36-40 m.	59	29
41-45 m.	42	21
46-50 m.	29	14
51-55 m.	10	5
56 m. ir daugiau	4	2

Į įvairias mokyklos veiklas, tyrimus ir pan. dažniausiai įsijungia pradinių klasių mokinių tėvai. Manoma, kad dėl šios priežasties didžiausią dalį (29 proc.) sudaro gana jauni amžiumi, 36-40 metų, tėvai. Po lygią dalį (21 proc.) sudaro jiems gretimos grupės 31-35 metų ir 46-50 metų amžiaus. Mažiausią dalį (2 proc.) užima vyriausi amžiumi tėvai, kuriems daugiau nei 55 metai.

Tėvų pasiskirstymas pagal turimą išsilavinimą pavaizduotas 4 lentelėje:

Tėvų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Respondentai	Skaičius	Procentai
Pagrindinis	20	10
Vidurinis	75	37
Spec. vidurinis	59	29
Aukštasis	48	24

Manoma, kad tėvų turimas išsilavinimas taip pat turi įtakos vaikų ugdymuisi, tolimesniems planams bei motyvacijai siekti aukštesnio išsilavinimo. Paprastai tėvai, realizavę savo ateties planus, dažnai padeda planuoti ir siekti tikslų savo vaikams. Beveik ketvirtadalis (24 proc.) apklaustų tėvų turi aukštąjį išsilavinimą. Tačiau didžiausia dalis apklaustų tėvų (37 proc.) turi tik vidurinį išsilavinimą, trečdalis (29 proc.) – spec. vidurinį, o mažiausią dalį (10 proc.) sudaro tėvai, turintys tik pagrindinį išsilavinimą.

Anketos buvo dalinamos įvairaus tipo ugdymo įstaigose skirtingose šalies vietovėse. Mokiniai anketas pildė savanoriškai, anketos buvo dalinamos, neatsižvelgiant nei į jų lytį, nei amžių. Mokinių, dalyvavusių anketinėje apklausoje, pasiskirstymas pagal lytį pavaizduotas 5 lentelėje:

5 lentelė

Mokinių pasiskirstymas pagal lytį

Respondentai	Skaičius	Procentai
Berniukai	75	32
Mergaitės	159	68

Į anketinę apklausą aktyviau įsijungė mergaitės, nei berniukai: mergaitės – 68 proc., berniukai – tik 32 proc. Mergaičių anketos buvo užpildytos kruopščiau ir atsakingiau, dažniau atsakyta į atvirus klausimus.

Mokinių pasiskirstymas pagal amžių pavaizduotas 6 lentelėje:

6 lentelė

Mokinių pasiskirstymas pagal amžių

Respondentai	Skaičius	Procentai
6-10 m.	87	37
11-15 m.	98	42
16-20 m.	49	21

Tyrime aktyviausi buvo 11-15 metų mokiniai, jie sudarė net 42 proc. Kiek mažiau anketas pildė žemesnių pradinėjų klasių 6-10 metų mokiniai (37 proc.). Tik penktadalį (21 proc.) apklaustųjų mokinių sudarė vyresnieji, 16-20 metų, mokiniai. Tokį mažą skaičių lėmė tai, kad kai kurios mokyklos, kuriose vyko anketinė apklausa, tokio amžiaus vaikų savo įstaigoje jau neturi.

Norint išsiaiškinti kai kuriuos laisvalaikio užimtumo tenkinimo aspektus, anketoje buvo klausama, kur respondentai gyvena: mieste, miestelyje, kaime ar vienkiemyje. Atsakymų rezultatus žiūrėkite 7 lentelėje:

7 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Respondentai	Skaičius	Procentai
Miestas	89	38
Miestelis	73	31
Kaimas	60	26
Vienkiemis	12	5

Akivaizdu, kad didžiausią dalį (38 proc.) sudarė respondentai, gyvenantys mieste. Vadinas, šiems vaikams neturėtų kilti sunkumų, vykstant į mokyklą ar grįžtant iš jos. Šiek tiek mažiau (31 proc.) – gyvenantys miestelyje. Tik 5 proc. apklaustųjų gyvena vienkiemyje, visi likę (26 proc.) gyvena kaime.

Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kur vaikai mokosi: šalia namų ar tenka važinėti į mokyklą. Atsakymų rezultatus žiūrėkite 8 lentelėje:

8 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal ugdymosi vietovę

Respondentai	Skaičius	Procentai
Mieste	121	52
Miestelyje	61	26
Kaime	52	22

Anketų rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė respondentų (52 proc.) mokosi miesto mokyklose, 26 proc. vaikų mokosi miestelio mokyklose ir 22 proc. - mokyklose, esančiose kaime. Palyginus 7 ir 8 lentelių rezultatus, galima teigti, kad ne maža dalis mokinių į mokyklas yra vežiojami.

Tyrimo metu vyko pusiau struktūruotas interviu, kuriame dalyvavo 9 mokyklų administracijos atstovai, kuruojantys neformalųjį ugdymą mokykloje, ir 9 socialiniai pedagogai. Interviu dalyvavo 2 vyrai ir 16 moterų, jų pasiskirstymas pagal pareigas, pedagoginio darbo stažą, kvalifikacinę kategoriją ir mokyklą, kurioje dirba, pateikiama 9 lentelėje.

9 lentelė

Specialisčių, dalyvavusių interviu, socialinės demografinės charakteristikos (N=13)

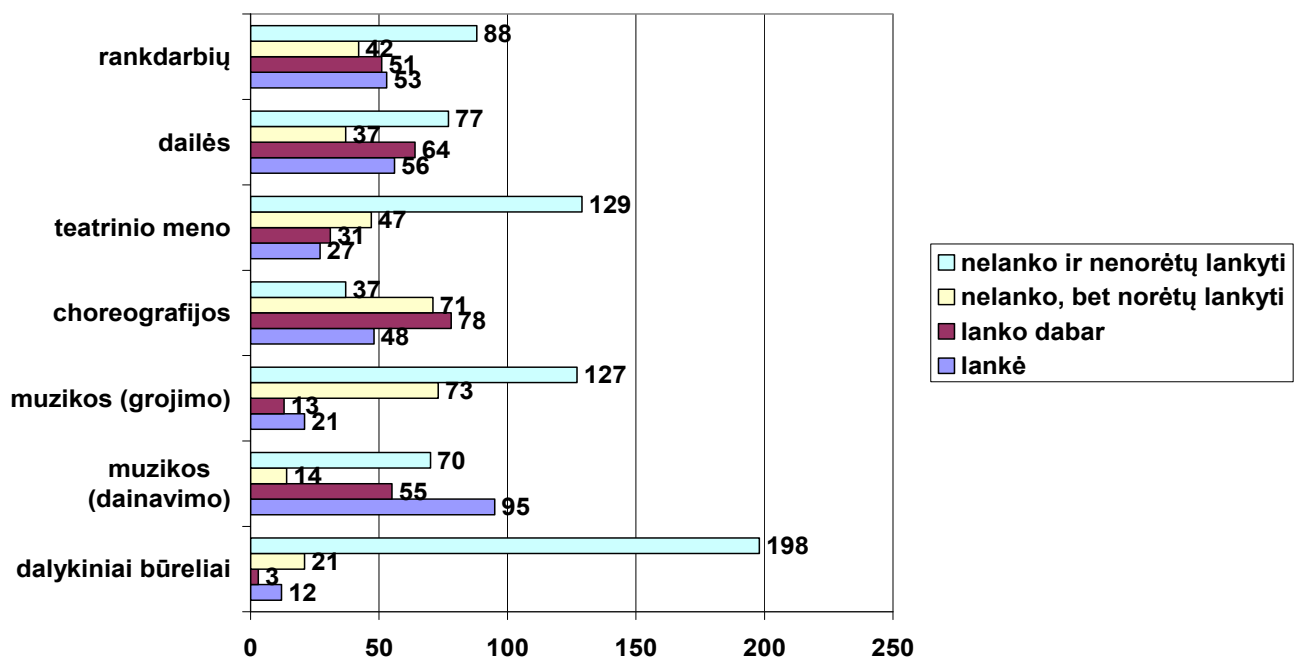
Eil. Nr.	Pareigos	Pedagoginio darbo stažas (m.)	Kvalifikacinė kategorija	Mokykla
1.	Direktorius	37	II vadybinė kategorija	Pagrindinė
2.	Direktorė	32	II vadybinė kategorija	Pagrindinė
3.	Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	21	I vadybinė. kategorija	Gimnazija
4.	Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	22	II vadybinė kategorija	Gimnazija
5.	Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	16	II vadybinė kategorija	Vidurinė
6.	Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	19	II vadybinė kategorija	Vidurinė
7.	Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	28	II vadybinė kategorija	Pagrindinė
8.	Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	17	II vadybinė kategorija	Pagrindinė
9.	Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	16	II vadybinė kategorija	Pagrindinė
10.	Socialinė pedagogė	20	Metodininkė	Gimnazija
11.	Socialinė pedagogė	19	Metodininkė	Vidurinė
12.	Socialinė pedagogė	18	Vyr. socialinė pedagogė	Gimnazija
13.	Socialinė pedagogė	26	Vyr. socialinė pedagogė	Vidurinė
14.	Socialinė pedagogė	21	Vyr. socialinė pedagogė	Pagrindinė
15.	Socialinė pedagogė	17	Vyr. socialinė pedagogė	Pagrindinė
16.	Socialinė pedagogė	16	Vyr. socialinė pedagogė	Pagrindinė

17.	Socialinė pedagogė	9	Socialinė pedagogė	Pagrindinė
18.	Socialinė pedagogė	8	Socialinė pedagogė	Pagrindinė

Interviu dalyvių pedagoginio darbo stažo vidurkis 20 metų (mažiausias pedagoginis darbo stažas 8 m., o daugiausia – 37 m.). Interviu atliktas įvairių tipų ugdymo įstaigose: gimnazijose, vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose. Taip pat bandyta išlaikyti proporciją tarp miesto ir kaimo mokyklų.

2.3. Mokinių ir tėvų interesai bei poreikiai neformaliojo švietimo veikloms

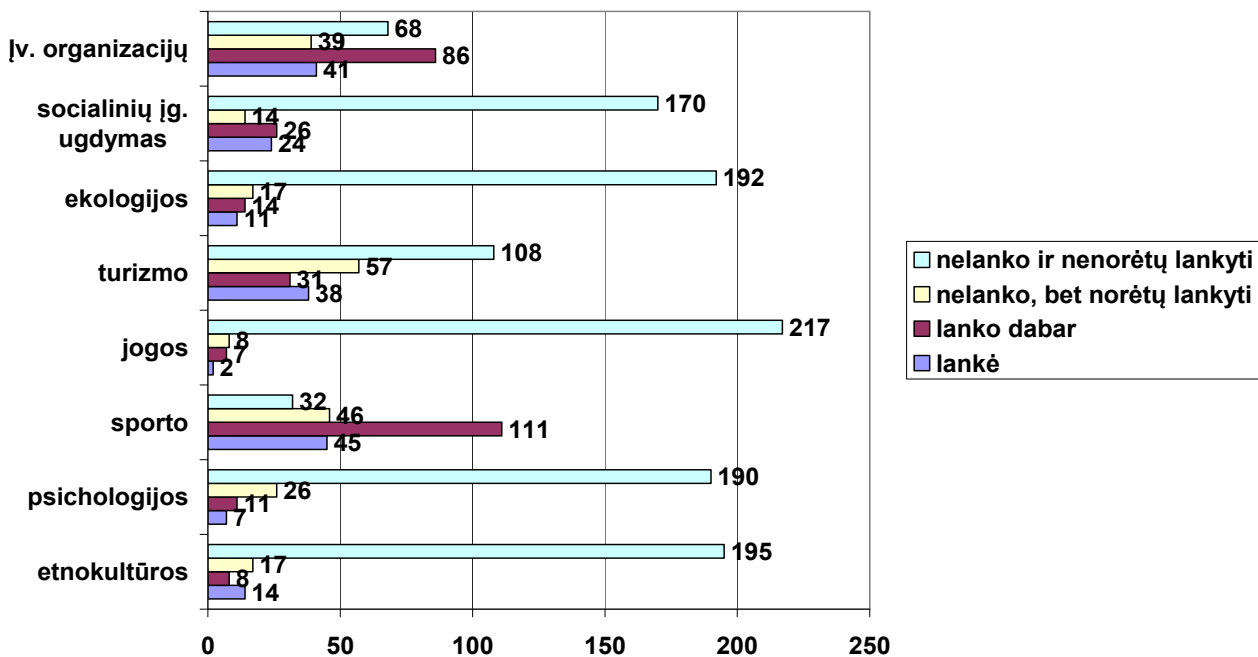
Viena iš populiariausių neformaliojo ugdymo formų – popamokinės veiklos būreliai. Jie vyksta švietimo įstaigose ir specializuotose ugdymo įstaigose (pvz. menų mokykla, sporto centras, kultūros centras ir pan.). Anketinės apklausos dėka buvo siekiama išsiaiškinti, kokius popamokinės veiklos užsiėmimus vaikai ir jaunuoliai lankė, šiuo metu lanko ar norėtų lankyti. Jų atsakymai pavaizduoti 1 ir 2 paveiksluose:

1 pav. Respondentų informacija apie lankomus būrelius, N.

Anketų rezultatai parodė, kad ypač populiarius yra įvairūs muzikos užsiėmimai. Iš būrelių, susijusių su muzika, dažniausiai lankomi šokių ir choreografijos užsiėmimai, dainavimas bei grojimas. Taip pat matomas didelis susidomėjimas rankdarbių ir dailės būreliais. Tokio pobūdžio būrelius turi beveik visos mokyklos, todėl, kad šių būrelių veiklai nereikalauja ypatingų sąnaudų, aplinkos pritaikymo

ir pan.. Mažiausiai dėmesio susilaukia dalykiniai būreliai, nes tik 1 proc. apklaustųjų tokio pobūdžio būrelį lanko dabar, o susidomėjimą ir norą lankyti rodo tik keletas (9 proc.) vyresnių klasių moksleivių.

2 pav. Respondentų informacija apie lankomus būrelius, N.

Iš anketinės apklausos rezultatų galime matyti, kad muzikos būreliams nenusileidžia sporto tipo būreliai ir užsiėmimai. Sporto būrelį beveik penktadalis (19 proc.) respondentų lankė praeityje ir net 47 proc. lanko dabar, beje 14 proc. teigia, kad sporto būrelio nelanko, bet norėtų lankyti. Taip pat matomas didelis susidomėjimas įvairiomis nevyriausybinėmis organizacijomis, tokiomis kaip skautai, ateitininkai, maironiečiai ir pan. Net trečdalis respondentų priklauso vienai ar kitai organizacijai, 17 proc. apklaustųjų mokinių domisi šia veikla ir norėtų joje dalyvauti.

Kokias ugdymo įstaigas laisvalaikio praleidimui dažniausiai renkasi respondentai, pavaizduota 10 lentelėje:

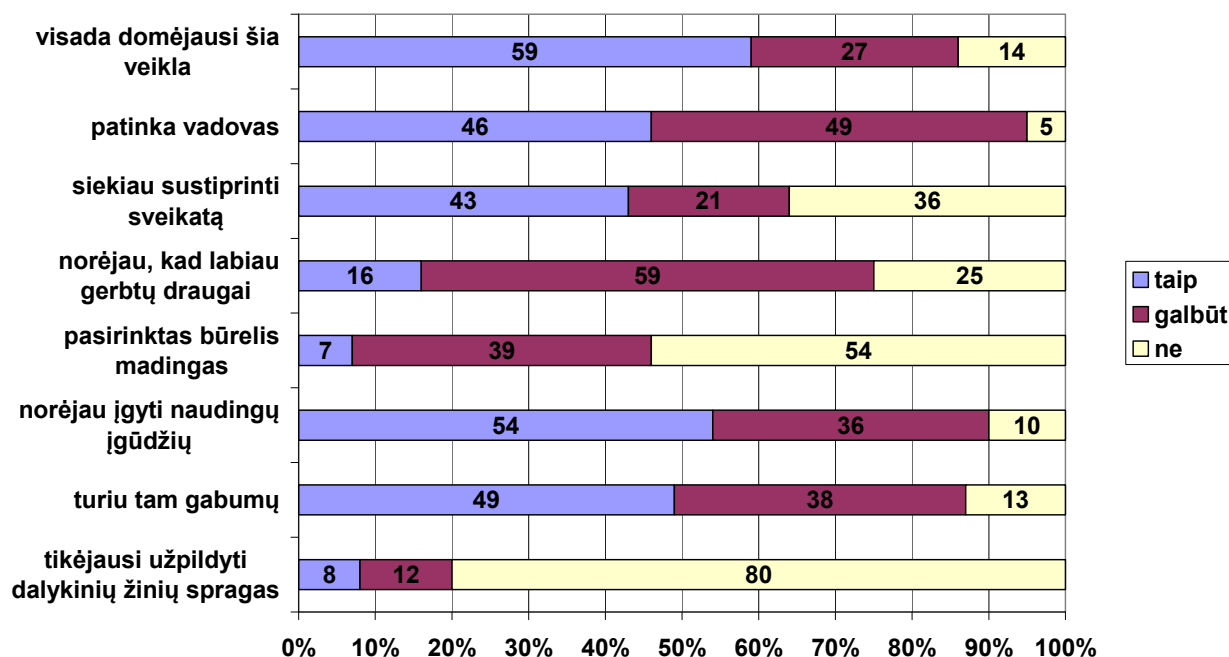
10 lentelė

Respondentų informacija apie ugdymo įstaigų pasirinkimą būreliams

Respondentai	Skaičius	Procentai
Mokykloje	50	67
Nemokykloje	25	33
Nelanko niekur	159	68

Du trečdaliai respondentų, dalyvaujančių popamokinėje veikloje, pasirinko bendrojo lavinimo mokykloje veikiančius būrelius. Toks didelis skaičius rodo, kad būreliai mokyklose vaikams yra prieinamesni, todėl, kad yra nemokami, priimtinesnis tvarkaraštis ir susisiekimas. Vienas trečdalis popamokinę veiklą lankančių respondentų užsiėmimus lanko ne mokykloje (kultūros centre, sporto centre, prie bažnyčios veikiančiuose jaunimo centruose, menų mokyklose ir pan.). Užsiėmimus specialiose įstaigose dažniau lanko vaikai, turintys didesnių gabumų kažkuriai sričiai ir neturintys galimybių jų tobulinti mokykloje. Paprastai tokio tipo įstaigos veikia miestuose, todėl ne mieste gyvenantys vaikai turi mažai galimybių arba neturi galimybių dalyvauti šiuose užsiėmimuose.

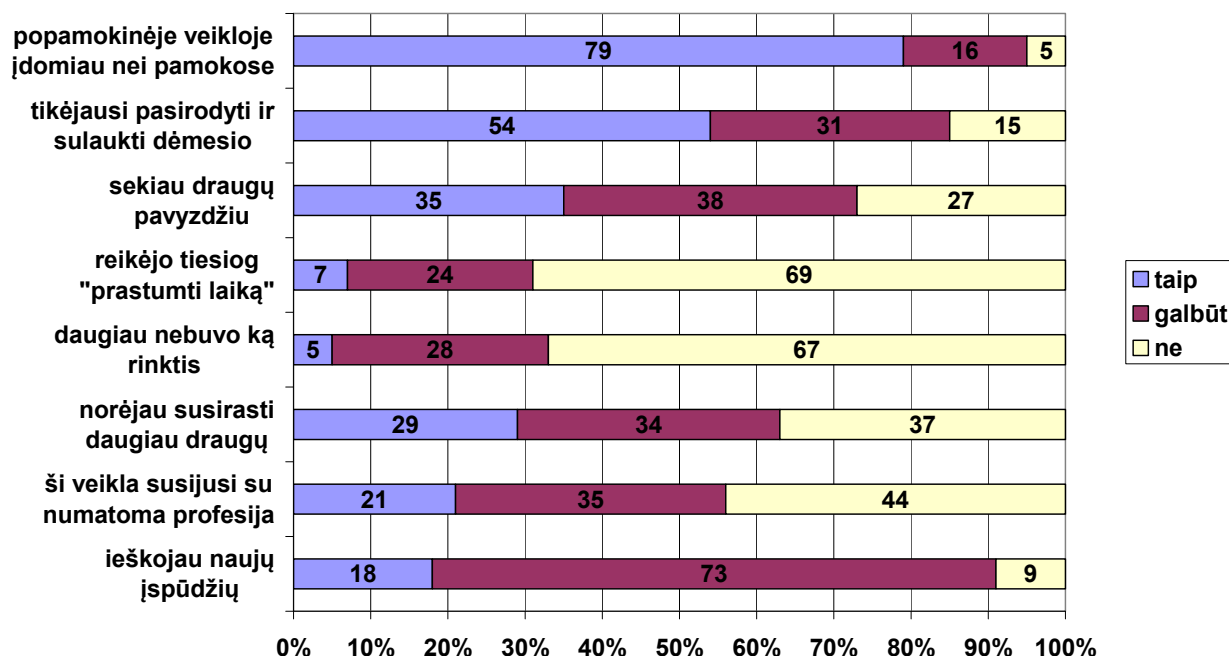
Dalyvavimo popamokinėje veikloje motyvacija ir vertinimas yra kur kas geresni, nei pamokinės veiklos. Galima daryti prielaidą, kad tam turi įtakos vaikų veiklos laisvanoriškas pasirinkimas ir tobulėjimas priimtinoje srityje. Anketinės apklausos dėka buvo siekiama sužinoti, kodėl mokiniai renkasi vienokią ar kitokią laisvalaikio praleidimo formą. Atsakymų į klausimą *Kodėl pasirinkai šiuos popamokinės veiklos užsiėmimus?* rezultatus žr. 3 ir 4 paveiksluose:

3 pav. Mokinių popamokinės veiklos pasirinkimo motyvai, %.

Net nenuostabu, kad vienas iš populiariausių pasirinktų argumentų buvo vaikų *domėjimasis atitinkama veikla* ir *norėjimas įgyti naudingų įgūdžių*. Beveik pusė apklaustų mokinių pripažįsta, kad būrelį pasirinko todėl, kad *turi tam gabumų*. Anketinės apklausos rezultatai patvirtino, kad vaikų užsiėmimų pasirinkimui ir lankymui nemažai įtakos turi *būrelio vadovas*, nes nuo jo gebėjimo bendrauti

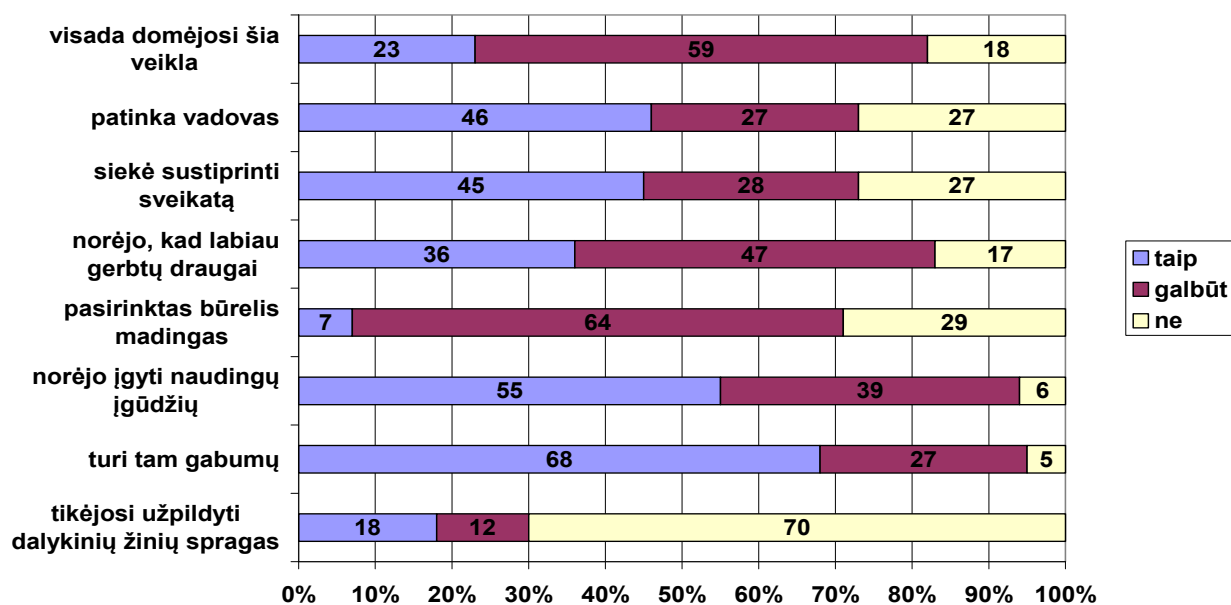
ir rodomo pavyzdžio priklauso vaikų motyvacija. Respondentai iš dalies atmeta argumentą, jog būrelį rinkosi todėl, kad jis yra *madingas*.

4 pav. Mokinių popamokinės veiklos pasirinkimo motyvai, %.

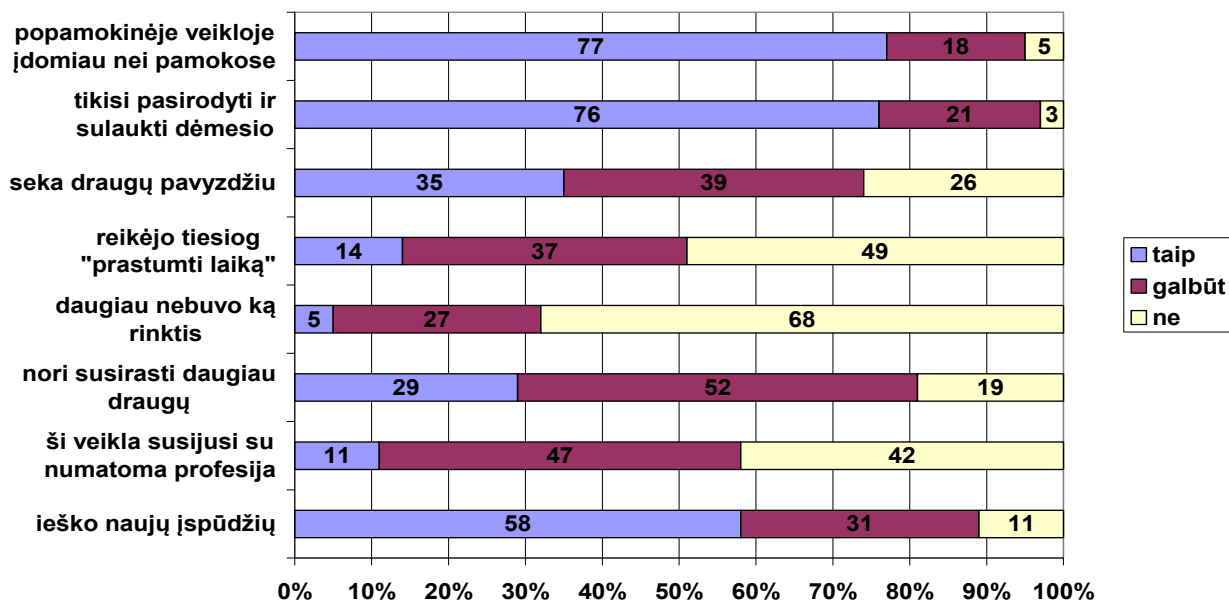
Akivaizdu, kad mokiniams popamokinėje veikloje *įdomiau nei pamokose*. Daugiau nei pusė respondentų teigia, kad lankantys būrelį vaikai *tikisi pasirodyti ir sulaukti aplinkinių dėmesio*. Daugiau nei trečdalis aptvirtino, kad būrelį vaikai pradeda lankyti *sekdami draugų pavyzdžiu*. Mažiausiai dėmesio susilaukė tokie motyvai, kaip *daugiau nebuvo ką rinktis* ir *reikėjo tiesiog „prastumti laiką“*.

Tyrime buvo siekiama sužinoti ir tėvų nuomonę, *kokių motyvų vedini jų vaikai renkasi vienokią ar kitokią popamokinę veiklą*. Šiais atsakymais buvo siekiama sužinoti, ar tėvai domisi vaikų popamokinės veiklos pasirinkimo ir lankymo motyvais, ar žino vaikų planus ir ar nuosekliai stebi pačią būrelio veiklą. Rezultatai pavaizduoti 5 ir 6 paveiksluose:

5 pav. Tėvų nuomonė apie vaikų popamokinės veiklos pasirinkimo motyvus, %.

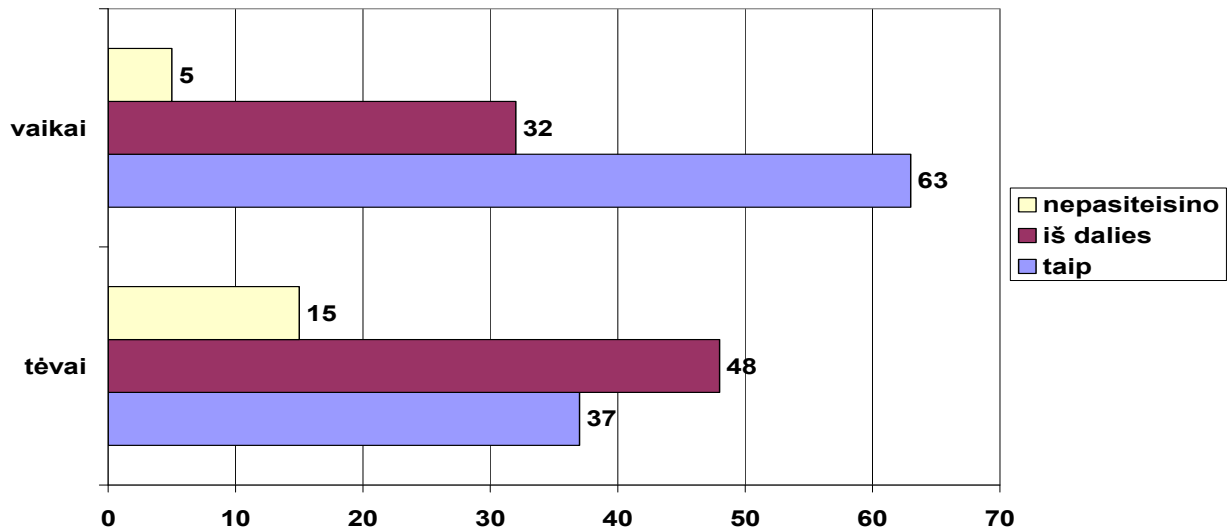
Anketinės apklausos rezultatai rodo, kad tėvai ir vaikai apie motyvus pasirenkant laisvalaikio praleidimo formas ir veiklas mano panašiai. Didžioji dalis tėvų anketose pažymėjo, kad vaikai popamokinę veiklą renka nes *turi tam gabumų* ir *nori įgyti naudingų įgūdžių*. Tėvai taip pat patvirtina, kad vaikų veiklos pasirinkimui ir dalyvavimui joje nemažai įtakos turi *būrelio vadovas*.

6 pav. Tėvų nuomonė apie vaikų popamokinės veiklos pasirinkimo motyvus, %.

Didžiąjai daliai apklaustų tėvų atrodo, kad jų vaikai renkasi popamokinę veiklą, nes tikisi *pasirodyti ir sulaukti dėmesio*, taip pat didelė dalis tėvų teigia, kad jų vaikai *ieško naujų įspūdžių*. Skirtingai nei vaikai, tėvai mažiau akcentavo sekimą draugų pavyzdžiu ir norą būreliuose susirasti naujų draugų.

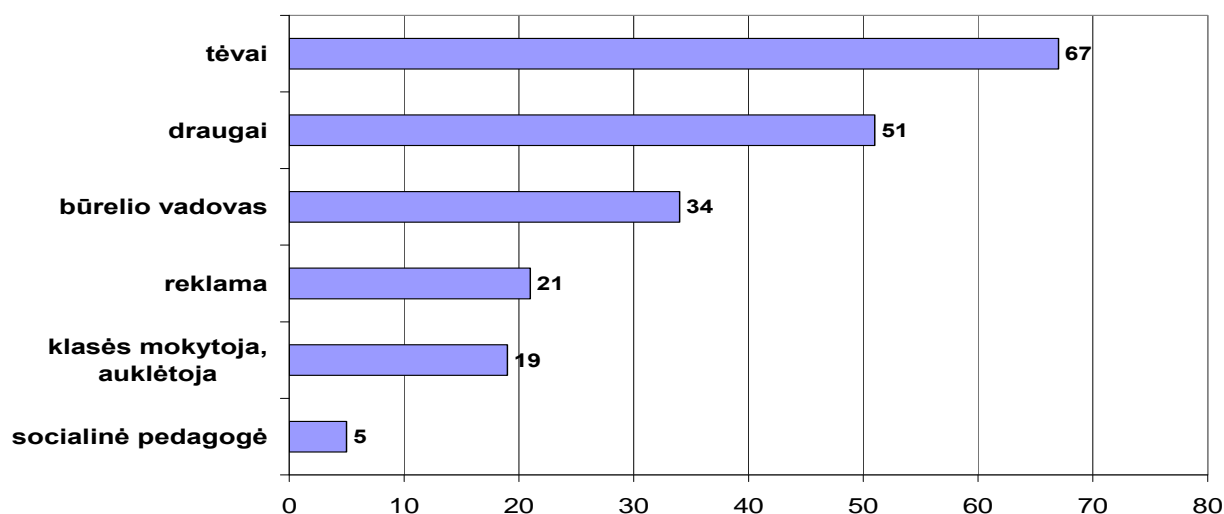
Klausimo, ar *Jūsų viltys ir lūkesčiai pasiteisino*, vaikų ir tėvų atsakymai pavaizduoti 7 paveiksle:

7 pav. Respondentų nuomonė apie lūkesčių pasiteisinimą, %.

Anketų rezultatai rodo, kad didžioji dalis tyrime dalyvavusių vaikų džiaugiasi savo pasirinkimu ir pažymi, kad jų lūkesčiai ir viltys *pasiteisino*. Didžioji dalis tėvų tuo abejoja, pasirinkdami atsakymą *galbūt*, jiems pritaria ir trečdalis apklaustų vaikų. Galima daryti prielaidą, kad 15 proc. tėvų, kurių lūkesčiai ir viltys vaikų pasirinkto būrelio veikla nepasiteisino, nematė rezultato arba būrelio veikla neatitiko jų vertybinių nuostatų. Kelia nerimą 5 proc. mokinių, visiškai nepatenkintų popamokine veikla, žinant kad ši veikla yra neprivaloma ir laisvai pasirenkama.

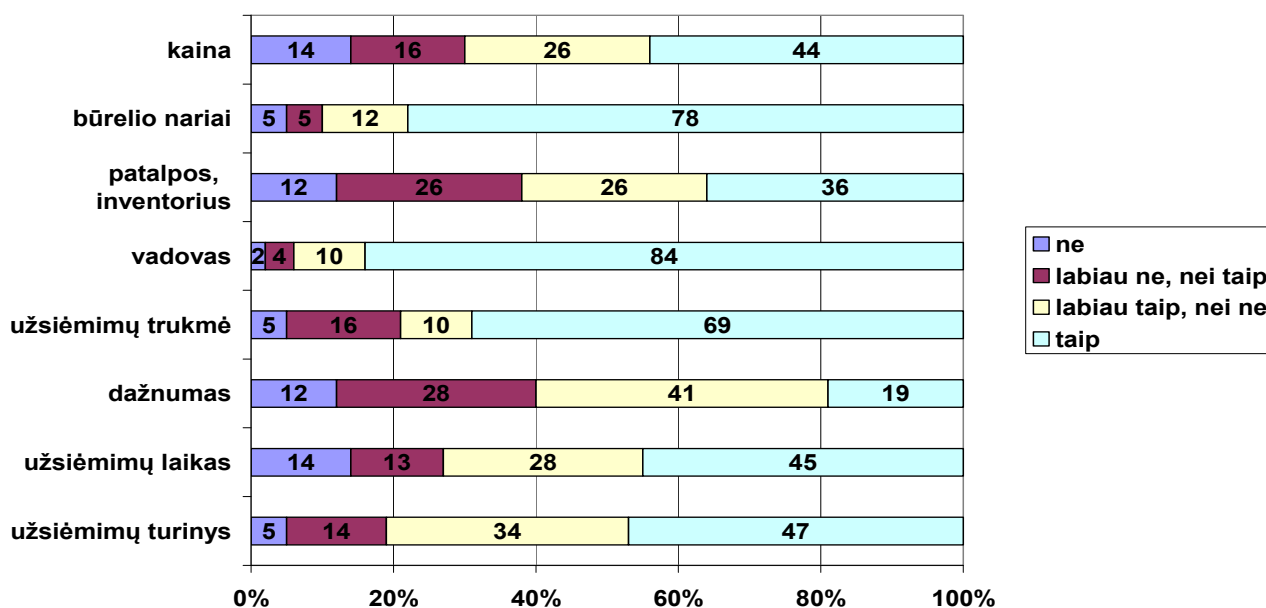
Tyrime taip pat buvo siekiama sužinoti, kas vaikams padeda pasirinkti ar paskatina rinktis vienokią ar kitokią popamokinę veiklą. Dalis respondentų rinkosi kelis atsakymų variantus, todėl rezultatai pateikti, skaičiuojant nuošimčius kiekvienam atsakymui atskirai (žr. 8 pav.).

8 pav. Veiksniai, paskatinę rinktis būrelį, %.

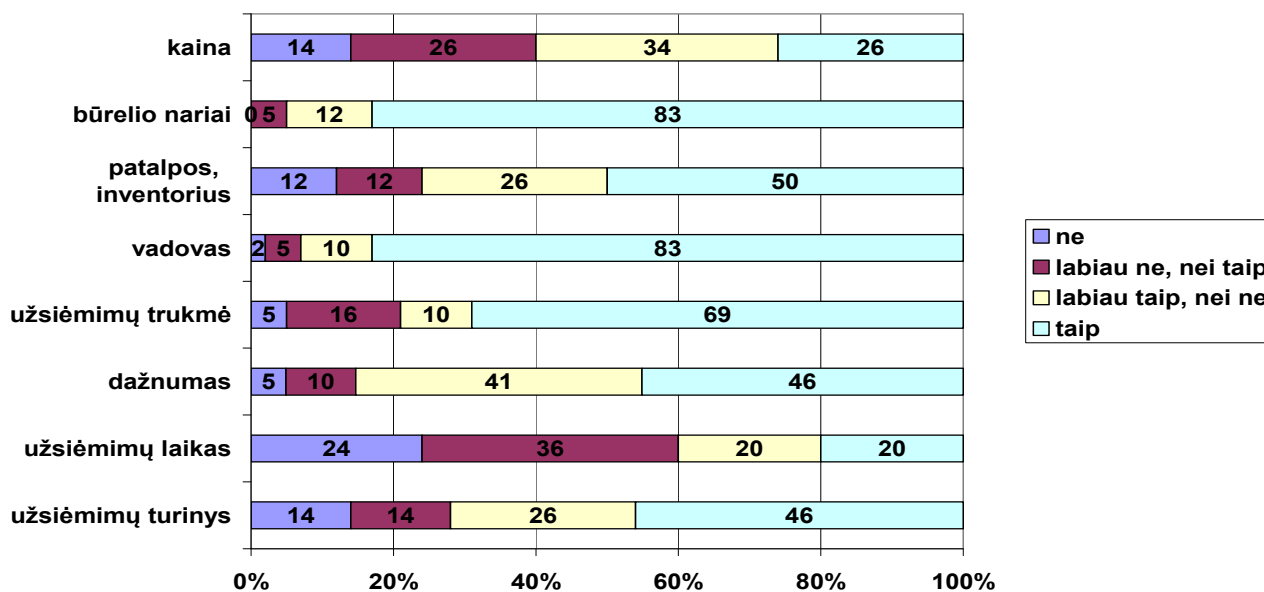
Anketinės apklausos rezultatai rodo, kad didžiausią įtaką popamokinės veiklos pasirinkimui turi tėvai ir draugai. Trečdalis respondentų pažymi, kad į būrelį juos pakvietė būrelio vadovas. Kiek mažiau efektyvesnės tokios būrelio pasirinkimo priemonės kaip reklama (skelbimai, skrajutės, straipsniai ir pan.). Formaliojo ugdymo pedagogai taip pat turi įtakos mokinių popamokinės veiklos pasirinkimui, tačiau nedaug, ypač menkai talkina socialinė pedagogė.

Apie popamokinės veiklos kriterijus, lemiančius būrelių organizavimo kokybę, vaikai ir tėvai atsako gana vienareikšmiškai (žr. 9, 10 pav.).

9 pav. Mokinių nuomonė apie veiksnius, lemiančius būrelio kokybę, %.

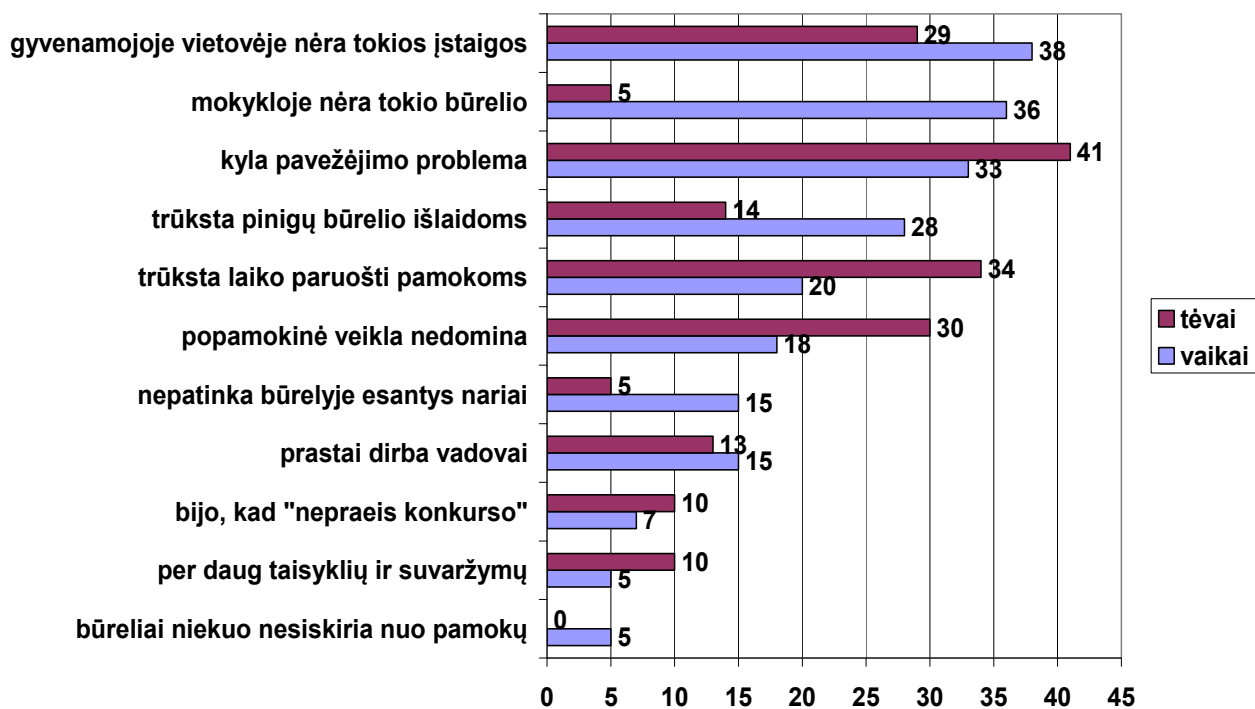
Mokiniai svarbiausiais kriterijais, lemiančiais būrelio veiklos kokybę, pažymi *būrelio vadovą* ir *būrelį lankančius narius*. Kadangi mokiniams labai svarbu veiklą suderinti su pamokų tvarkaraščiu ir savo užimtumu, daugelis pažymėjo, kad veiklos kokybė gana svarbi laiko atžvilgiu (trukmė, dažnumas, užsiėmimų laikas ir pan.). Gana įvairūs mokinių atsakymai patalpų pritaikymo ir reikalingo inventoriaus atžvilgiu leidžia spręsti apie skirtingus atitinkamų būrelių poreikius.

10 pav. Tėvų nuomonė apie veiksnius, lemiančius būrelio kokybę, %.

Apklausti tėvai taip pat mano, kad didelę įtaką būrelio veiklos kokybei turi *būrelio vadovas* ir *būrelį lankantys nariai*. Daliai apklaustų tėvų netenkina arba iš dalies tenkina būrelių užsiėmimų laikas, dažnumas ir trukmė. Galima daryti prielaidą, kad tam turi įtakos gyvenamoji vieta ir kelių lankomų būrelių laikų derinimas. Ir vaikai, ir jų tėvai iš esmės patenkinti popamokine veikla ir visus kokybę įtakojančius veiksnius vertina kaip gana svarbius ir reikalingus.

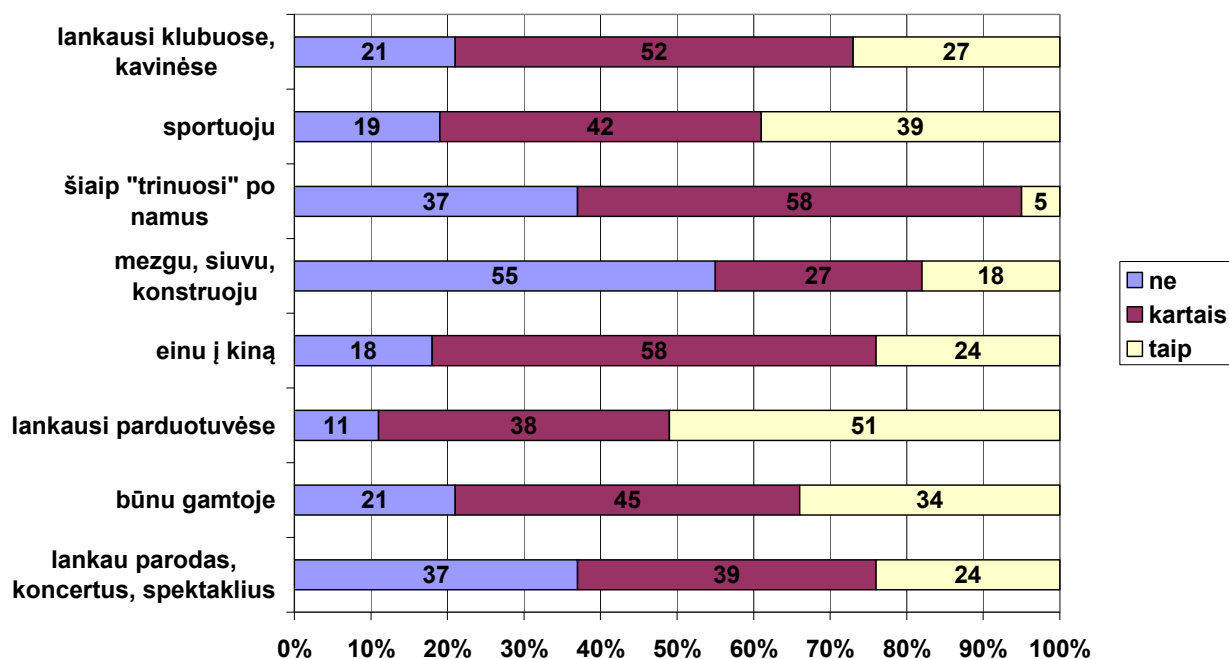
Net 63 proc. anketų byloja apie tai, kad šiuo metu mokiniai nedalyvauja jokiaje popamokinėje veikloje. Šiose anketose pažymima, kad mokiniai anksčiau dalyvavo vienoje ar kelyse popamokinės veiklos užsiėmimuose, nemaža dalis jų pažymi, kad norėtų dalyvauti jiems priimtinoje veikloje. Klausimu, *kodėl nedalyvauja popamokinėje veikloje*, buvo siekiama išsiaiškinti galimas priežastis (žr.11 pav.).

11 pav. Nedalyvavimo popamokinėje veikloje priežastys, %.

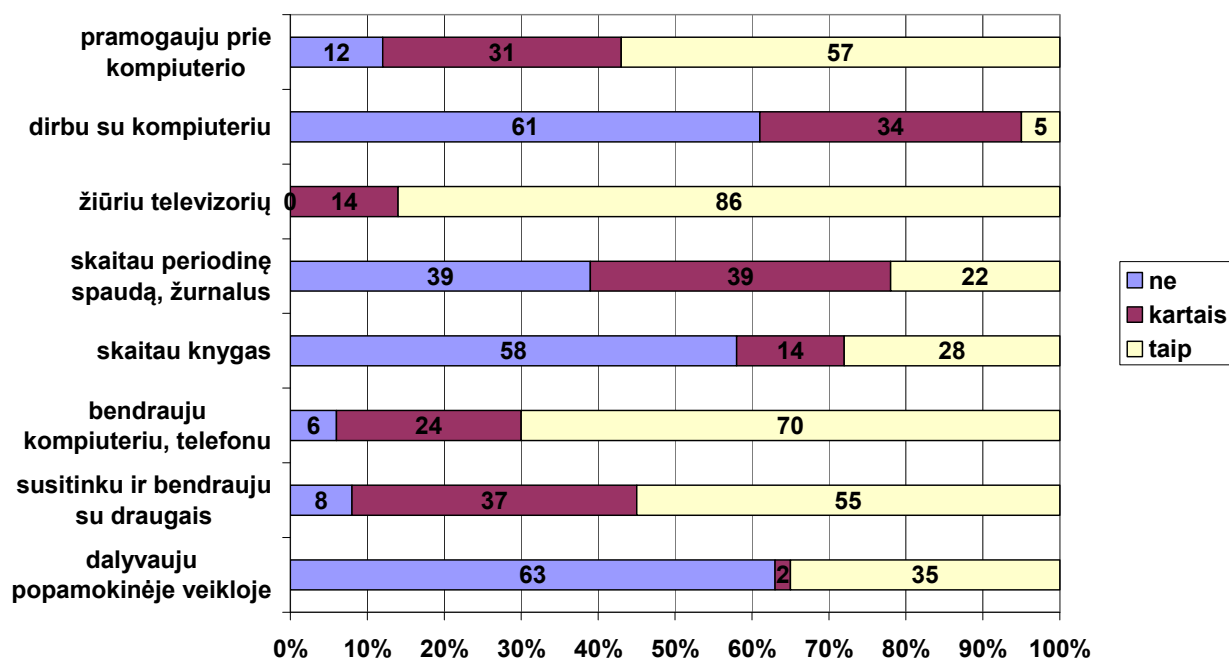
Vaikų ir tėvų nuomonės iš esmės išsiskyrė, kalbant apie mokykloje veikiančius būrelius, tik 5 proc. apklaustų tėvų mano, kad mokykloje *nėra pilno būrelių pasirinkimo*, tuo tarpu apie prastą būrelių pasirinkimą pasisako net 36 proc. vaikų. Taip pat vaikų ir tėvų nuomonės išsiskiria kalbant apie *finansinę problemos pusę*, maža dalis tėvų teigia, kad dėl pinigų stygiaus vaikai negali lankyti popamokinės veiklos užsiėmimų, tačiau apie šią problemą pažymi dvigubai daugiau vaikų. Dauguma respondentų akcentuoja pavežėjimo problemą ir tai, kad jų gyvenamojoje vietovėje *nėra tokios įstaigos*, kurią vaikai norėtų lankyti. Ir tėvai, ir vaikai pažymi, kad kartais *pritrūksta laiko pasiruošti pamokoms*. Beveik trečdalis tėvų nuogaustauja, kad vaikų visiškai nedomina popamokinė veikla.

Žinant, kad laisvalaikio praleidimas - tai ne vien būrelių lankymas, anketinės apklausos būdu buvo siekiama sužinoti, ką po pamokų veikia tyrime dalyvavę mokiniai. Atsakymų variantus žiūrėkite 12 ir 13 paveiksluose:

12 pav. Vaikų laisvalaikio praleidimo formos, %.

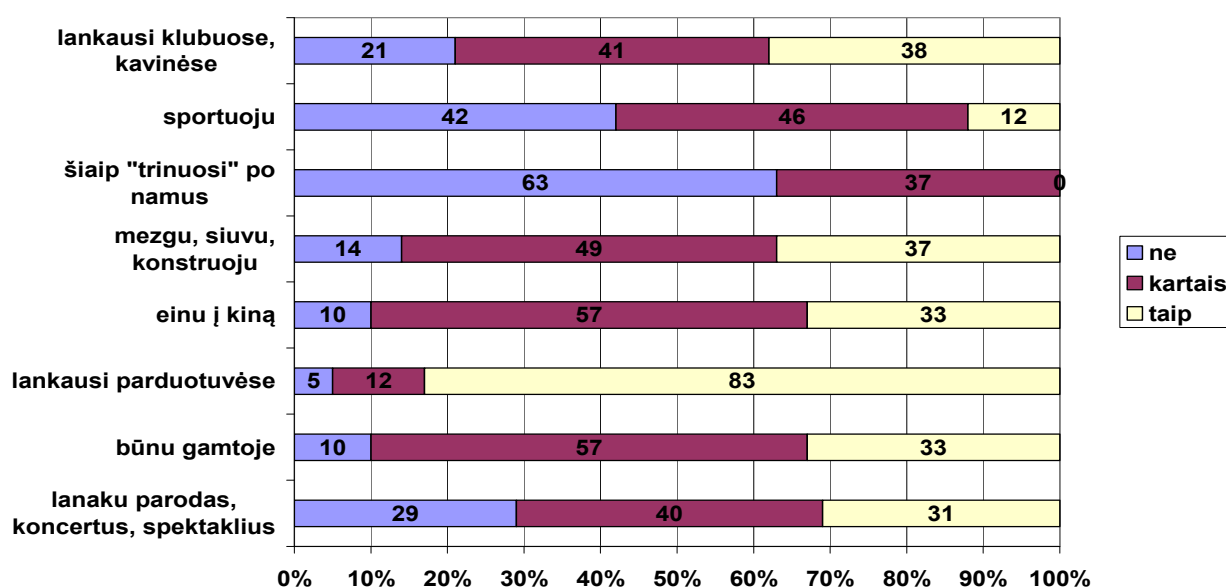
Galima manyti, kad net pusė apklaustų mokinių, dalį laisvo laiko praleidžiančių *parduotuvėse*, yra gyvenantys ir/ar besimokantys mieste. Gana nemažai mokinių laisvu laiku *sportuoja, būna gamtoje*. Džiugu, kad laisvu laiku mokiniai kartais *lankosi spektakliuose ir parodose, eina į kiną*. Galima daryti prielaidą, kad ir šiuos atsakymus pasirinko mieste gyvenantys ir/ar besimokantys vaikai

13 pav. Vaikų laisvalaikio praleidimo formos, %.

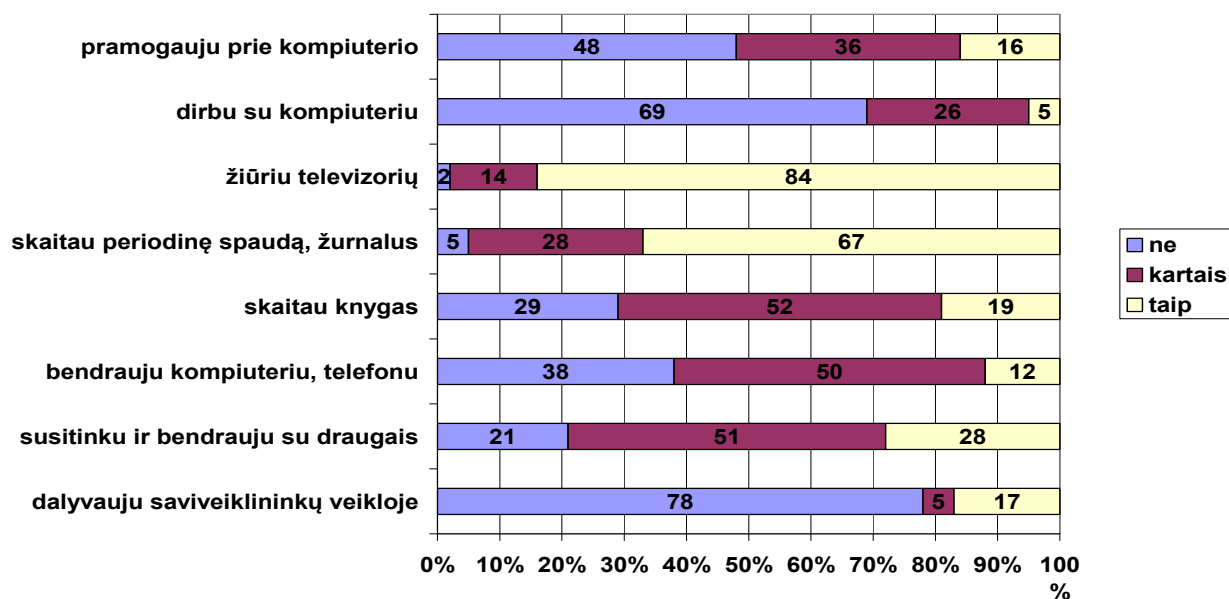
Anketinės apklausos atsakymų rezultatai parodė, kad didžioji dalis mokinių laisvalaikį dažnai praleidžia žiūrėdami televizorių. Taip daug laiko jie praleidžia prie kompiuterio, pramogaudami ir/ar bendraudami su draugais. Net 63 proc. apklaustų mokinių pažymėjo, kad nedalyvauja jokioje popamokinėje veikloje, daugiau nei pusė apklaustų mokinių neskaito knygų ir daugiau nei trečdalis - periodinės spaudos. Anketų rezultatai liūdina, nes daugiau nei pusė mokinių nemoka ir/ar nemėgsta megzti, siūti ar konstruoti.

Vaikų laisvalaikio pasirinkimas sąlyginai priklauso nuo šeimos pomėgių ir laisvalaikio pasirinkimo formų. 14 ir 15 paveiksluose pavaizduota, kaip laisvalaikį leidžia tyrime dalyvavę tėvai.

14 pav. Tėvų laisvalaikio praleidimo formos, %.

Tėvų laisvalaikio praleidimo formų pasirinkimą įtakoja gyvenamoji vieta bei užimtumas. Tėvai anketose pažymėjo, kad laisvalaikiu jie dažnai *lankosi parduotuvėse*, tačiau galima manyti, kad šį atsakymą pasirinko dalis tėvų, kurie parduotuvėje po darbo lankosi ne laisvalaikio praleidimo, bet šeimos aprūpinimo būtinomis prekėmis tikslu. Didelė dalis tėvų apsilanko *klubuose ar kavinėse, nueina į kiną*, kartais *lanko parodas ir koncertus*. Skirtingai negu vaikai, tėvai pažymi, kad kartais mėgsta *siūti, megzti ar konstruoti*. Remiantis tėvų atsakymais, matome, kad tėvai nemažai laisvo laiko praleidžia *būdami gamtoje*.

15 pav. Tėvų laisvalaikio praleidimo formos, %.

Viena populiariausių laisvalaikio praleidimo formų tėvų tarpe – televizoriaus žiūrėjimas. Prisiminus vaikų atsakymus, galime teigti, kad tai visai šeimai priimtinas ir patogus laisvalaikio praleidimo būdas. Taip pat nemaža dalis tėvų laisvalaikiu dažnai skaito periodinę spaudą, kartais skaito knygas. Tačiau organizuotoje veikloje tėvai dalyvauti nelinkę, tik penktadalis domisi ir/ar dalyvauja saviveiklininkų veikloje.

2.4. Mokyklos veiklos, įtakojančios neformalųjį ugdymą mokykloje: pedagogų požiūris

Tyrimo pabaigoje interviu būdu buvo apklausti 9 mokyklų administracijos atstovai, kuriojantys neformalųjį ugdymą, ir 9 socialiniai pedagogai. Interviu buvo pusiau struktūruotas, tačiau buvo kalbama ir iš anksto nenumatytomis, tačiau su tyrimu susijusiomis temomis. Duomenys buvo fiksuojami paruoštoje formoje (žr. 3 priede). Identifikuotos turinio kategorijos, apibūdinančios aktualias specialistams problemas.

Interviu metu, nustatant laisvalaikio poreikių tenkinimo bendrojo lavinimo mokyklose ypatumus kuriojančių specialistų akimis, išryškėjo stipriosios ir silpnosios popamokinės veiklos organizavimo pusės. Apibendrinti rezultatai rodo, kad susirūpinimą kelia ne visada pozityvus mokyklos administracijos požiūris į neformalųjį ugdymą. Problemų kelia sunkiai išsprendžiama materialioji pusė, kuri tiesiogiai atliepia laisvalaikio poreikių tenkinimui, specialistų etatų trūkumas, aplinkos pritaikymas ir pan.

Specialistams pateikus anketinės apklausos analizės rezultatus, buvo išreikšta kone vieninga nuomonė apie galimą kaitą mokyklose. Jie sutinka inicijuoti tinkamas idėjas, kurios įtakotų kaitą neformaliojo ugdymo procese. Taip pat buvo siūloma skatinti bendradarbiavimą tarp pedagogų ir tėvų tenkinant mokinių laisvalaikio užimtumo poreikius.

Pirmiausia buvo klausiama, kaip administracijos atstovai ir socialiniai pedagogai vertina mokykloje vykstančių būrelių patrauklumą ir mokinių pasitenkinimą pasirinkta veikla. Specialistų nuomonės, išskaidyta į leksinius-semantinius vienetus, pasiskirstė į temas ir subkategorijas (žr. 11, 12 ir 13 lentelėse):

11 lentelė

Būrelių patrauklumo ir mokinių pasitenkinimo vertinimas, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Administracinės galimybės	Papildomo ugdymo valandų paskirstymas mokytojams	18
	Užsiėmimų laiko suderinimas	18
	Būrelių pasiūla	10
	Patalpų pritaikymas	9
	Administracijos požiūris	9
	Būrelių veiklos viešinimas	7
	Vadovų motyvavimas	6
	Viso:	77
Pasirinkimo galimybės	Kompetentingų specialistų stoka	15
	Lėšų stoka	15
	Nepritaikytos patalpos	8
	Trūksta inventoriaus	8
	Didžioji dalis pradinių klasių mokinių renkasi būrelį pas savo klasės mokytoją	7
	Turi įtakos mokinių pavėžėjimas	5
	Laiko stoka	4
	Maksimumas neribojamas	4
	Viso:	66
Kompetentingi specialistai	Mažas atlygis	18
	Keliami specifiniai reikalavimai	17
	Mokykloje nėra sąlygų pilnaverčiam darbui	9
	Mobilumas	5
	Atsidavimas darbui	3
	Viso:	52
Aplinkos pritaikymas	Sunkiai suderinamas būrelių darbo grafikas	11
	Patalpų stoka	9
	Užsiėmimai vyksta klasėse	9
	Trūksta inventoriaus	7
	Nėra sporto salės	5
	Vakarais mokykloje veikla nevyksta	4
	Viso:	45

Specialistų nuomos apie būrelių patrauklumą suskirsčius į subkategorijas pagal prasminį kirtį, matoma, kad pesimistinių pastebėjimų daugiau nei optimistinių. Didelė dalis apklaustų specialistų mano,

kad „mokykla padariusi beveik viską, kas įmanoma“. Labiausiai specialistai apgailestauja, kad „mokykla yra įrėminta teisės aktu“ ir negali savo nuožiūra steigti būrelių, kurie patenkintų visų vaikų poreikius. Administracijos atstovai mano, kad organizuojant popamokinę veiklą mokykloje stengtasi pažiūrėti lanksčiai, tačiau labai riboja finansinės problemos, nes „papildomo ugdymo veiklai skiriama labai mažai valandų“. Todėl sunku „prisikviesti profesionalus“, nes jie nesutinka dirbti už mažą atlygį. Interviu dalyviai vienareikšmiškai sutinka, kad dauguma pradinių klasių mokytojų būrelių veda savo klasės mokiniams, o papildomo ugdymo valandas, skirtas vyresnių klasių mokinių užimtumui, „išsidalina mokytojai dalykininkai“, dažniausiai gilindami savo dėstomą dalyką.

12 lentelė

Būrelių patrauklumo ir mokinių pasitenkinimo vertinimas, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Lankomumas	Kintanti motyvacija	17
	Trūksta būrelių reklamos	11
	Lankomumas fiksuojamas formaliai	10
	Nekonkretūs reikalavimai	8
	Vaikai nepajunta sėkmės	7
	Nepasiekia rezultato	6
	Tėvų įtaka	6
	Nesuderina keleto lankomų būrelių laiko	6
	Pavežėjimas	5
	Viso:	75
Būrelio narių kaita	Nepajunta sėkmės	16
	Ribojama asmeniniai gebėjimai	15
	Ribojama galimybės	15
	Santykiai tarp vaikų ir vadovų	11
	Nuobodži veikla	8
	Neatitinka vaiko lūkesčių	7
	Neleidžia tėvai	6
	Nežinomos aplinkybės	6
	Viso:	84
Poreikio tenkinimas	Didžiausias dėmesys skiriamas sportui	9
	Didžiausias dėmesys skiriamas saviveiklai	9
	Specialiųjų poreikių mokiniai nepritampa	9
	Poreikiai patenkiami pagal galimybes	9
	Poreikių tenkinimą riboja lėšos	8
	Būrelių vadovų stoka	8
	Labai įvairūs poreikiai	6
	Kai kurie vaikai neturi jokių poreikių	5
	Viso:	63

Dažniausiai „būreliai steigiami ne pagal mokinių poreikius, o pagal finansus ir turimus specialistus“. Lankomumas būreliuose nėra griežtai kontroliuojamas, nes vyksta narių kaita („vaikai perdega“, „vaikams veikla tampa nuobodži“, „vaikai išsėina, nesulaukę rezultato“). Kadangi popamokinė veikla pasirenkama laisvanoriškai, į narių kaitą žiūrima tolerantiškai.

Būrelių patrauklumo ir mokinių pasitenkinimo vertinimas, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Susidomėjimas popamokine veikla	Labai domisi mokslo metų pradžioje	16
	Domimasi naujai atsiradusia veikla	10
	Sportiniams būreliams rodomas didesnis interesas	9
	Specialiųjų poreikių vaikai patys nesidomi	9
	Sudomina viešas rezultatas	8
	Sudomina būrelių lankantys draugai	8
	Mažai iniciatyvos iš vadovų pusės	8
	Vaikai domisi patys	7
	Kai kurių neįmanoma sudominti	7
		Viso:
Užimtumas	Dauguma lanko būrelius mokykloje	15
	Užimta apie pusė mokinių	10
	Dėmesys kiekybei ir kokybei	9
	Socialinio interesai	7
	Administracijos interesai	7
	Viso:	48
Vadovų motyvavimas	Apdovanojimai	9
	Galimybių pasirodyti sudarymas	9
	Finansinis paskatinimas	6
	Viešinimas, garsinimas	5
	Vadovai nemotyvuojami	5
	Viso:	34

Interviu dalyviai mano, kad laisvalaikio praleidimas ne mokyklos patalpose būtų įspūdingesnis, nes „mokykloje reikia laikytis tų pačių taisyklių“, „reikia derintis prie atsibodusių patalpų ir mokyklinio inventoriaus“. Pastebimas gana paviršutinis administracijos ir socialinių pedagogų susirūpinimas mokinių laisvalaikio užimtumu, nes jie dažnai akcentuodavo, kad „ir be popamokinės veiklos mokykloje yra pakankamai rūpesčių“. Anot tyrime dalyvavusių pedagogų, būrelių vadovai menkai motyvuojami, nes tam trūksta lėšų. Jie teigia, kad „aktyvūs būrelių vadovai patys geba siekti rezultatų ir taip būti įvertintais“, „pačių viešinimasis ir sulauktas dėmesys – puiki motyvavimo priemonė“. Interviu dalyviai pripažįsta, kad „paprastai motyvuojami ir skatinami tie vadovai, kurių vadovaujamų būrelių darbo specifika leidžia pasiekti akivaizdaus rezultato (konkursai, koncertai, sporto varžybos, projektinė veikla)“. Savaimė suprantama, kad „ne visų būrelių veikla, esantys nariai ir specialistų kompetencija leidžia to siekti ir/ar pasiekti“.

Interviu dalyviams sunku buvo konkrečiai ir tiksliai atsakyti, kokių motyvų vedini mokiniai renkasi būrelius. Jų nuomonės iš dalies sutapo su mokinių ir tėvų anketinės apklausos rezultatais (žr. 14 ir 15 lentelėse).

Mokinių motyvai, pasirenkant ir lankant būrelius, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Turimi gebėjimai	Vaikai energingi, sportiški	16
	Dauguma mergaičių muzikalios	15
	Šokti nori tik vyresnės mergaitės	11
	Dailės būrelius lanko kas nori	9
	Motyvuoti vaikai priklauso organizacijai	5
	Daugelis vaikų „ieško“ savo gebėjimų	5
	Yra gabių vaikų, kurie negali lankyti būrelio	4
	Viso:	65
Tikslingas užimtumas	Organizacijose akcentuojamas tikslingas laisvalaikis	14
	Pomėgiai virsta gyvenimo būdu	12
	Užmtumas tikslingas, tačiau trumpas	10
	Ne visada tikslingas užimtumas	9
	Geriau lankyti bet ką, nei visai nieko	8
	Nuo tėvų priklauso vaikų pomėgiai	8
	Užimtumas priklauso nuo draugų pomėgių	8
	Nežinia, ką dauguma vaikų veikia	5
	Viso:	74
Bendravimo poreikis	Praleidžia laiką tarp bendraamžių	17
	Sieja bendri interesai ir pomėgiai	14
	Neformalus bendravimas su vadovais	12
	Mokymasis lyderiauti	11
	Sekimas pavyzdžiu	8
	Noras priklausyti grupei	8
	Viso:	70
Noras išmokti, sužinoti	Noras pasiekti rezultatą	14
	Rezultato gerinimas	11
	Laimėjimų motyvacija	8
	Įgūdžių stiprinimas	8
	Gebėjimų lavinimas	6
	Žinių gilinimas	3
	Viso:	50
Smalsumas	Dažnai vilioja smalsumas	13
	Vaikas visada turi lūkesčių	10
	Smalsumui palankus „laisvas grafikas“	5
	Yra vaikų, kurie nesmalsauja	5
	Viso:	33

Interviu dalyviai vienu iš svariausių motyvų, pasirenkant popamokinę veiklą, dažniausiai įvardino turimus vaiko gebėjimus („sportiški“, „muzikalūs“, „artistiški“, „meniški“ ir pan.). Beveik visi interviu dalyviai paminėjo, kad daugiausia mokykloje yra sportiškų ir muzikalių vaikų. Tyrimai rezultatai patvirtino, kad sporto būrelius dažniausiai pasirenko berniukai, o muzikos ir šokių būrelius – mergaitės. Apklausti pedagogai mini ir tikslingą laisvalaikio užimtumą („tinkamai praleidžia laisvą po pamokų laiką“, „namuose niekuo neužsiima“, „būrelyje daugiau naudos, nei nieko neveikimas namuose“). Ypač tikslingas laisvalaikio praleidimas akcentuojamas, kalbant apie dalyvavimą

visuomeninėse organizacijose. Gana pozityviai buvo vertinamas bendravimo poreikis, nes ypač socialiniai pedagogai pastebi, kad į būrelį dažnai vaikai eina draugų pakviesti. Socialiniai pedagogai patvirtina, kad neformalus ugdymas – „puiki terpė draugystėms“, „palankios sąlygos susiformuoti komandai“, „ten išmokstama lyderiauti“.

15 lentelė

Mokinių motyvai, pasirenkant ir lankant būrelius, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Būrelio vadovo įtaka	Vadovas idealas	14
	Mokantis bendrauti vadovas	13
	Kūrybingas vadovas	12
	Geras specialistas	11
	Gerų savybių turėjimas	6
	Savanorystė	2
	Viso:	58
Poreikio tenkinimas	Dažniausiai tenkinami esami poreikiai	10
	Vaikai, atėję kitais tikslais, dažnai trukdo	8
	Gilinama viena sritis	6
	Gera vaikų savijauta	6
	Žingeidumo skatinimas	5
	Dažnai ateina vedini kelių poreikių	3
	Viso:	38
Laimėjimų, varžymosi motyvacija	Reikia sudaryti sąlgas rezultatų viešinimui	15
	Pasiekimų reikalavimų kėlimas	13
	Būtinai tikslo siekimas	11
	Gebėjimų į(si)vertinimas	11
	Tėvų lūkesčių pateisinimas	5
	Mokyklos reputacija	5
	Būrelio populiarumas	5
	Atsižvelgiama į tęstinumą	2
	Viso:	67
Tėvų įtaka	Vaikų ir tėvų pomėgiai panašūs	14
	Tėvai sudaro sąlygas	9
	Tėvai nesudaro sąlygų	6
	Tėvai rodo interesą	6
	Tėvai nesidomi	6
	Trūksta bendradarbiavimo	6
	Tėvai turi mažai informacijos	5
	Didelės įtakos neturi	5
	Viso:	57
Neaiški motyvacija	Ateina pasižvalgyti	14
	Ateina su draugais	8
	Ieško „savęs“	7
	Nori „prastumti laiką“	6
	Nori išbandyti visur	5
	Nežino, ko nori	4
	Viso:	44

Dauguma interviu dalyvių mano, kad vaikai renkasi veiklą su tikslu daugiau išmokti ir sužinoti, pagerinti savo rezultata, dažnai juos „veda laimėjimų motyvacija“. Neatmetama ir tai, kad mokiniai ateina ir „iš smalsumo“ arba „pasižvalgyti“, bet jei nepasiteisina jų lūkesčiai, paprastai trukdo ir „išderina būrelio darbą“. Pedagogų nuomone, vaikų poreikiams ir jų tenkinimui ne mažai įtakos turi tėvai, kurie gali padėti vaikams „sveikai suvokti savo galimybes“, patarti ar „dalyvauti vaiko gebėjimų lavinimo procese“. Kai kurių mokinių laisvalaikio formų pasirinkimu pedagogės suabejoja, nes „niekaip neina suprasti, ko jie ten veikia“. Ypač daug abejonų kelia specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai, nes „jie dažniausiai trukdo“, „nepataiko į taktą“, „bijo scenos“, „baisu išsivesti, kad nepasiklystų“ ir pan.

Interviu dalyvių buvo paprašyta įvardinti, kokie mokinių poreikiai labiausiai tenkinami jų mokykloje veikiančiuose papildomo ugdymo užsiėmimuose (žr. 16, 17 lentelėse).

16 lentelė

Mokinių laisvalaikio užimtumo poreikių tenkinimas konkrečioje mokykloje, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Sportas	Krepšinis	13
	Judriųjų žaidimų užsiėmimai	13
	Tenisas	8
	Rankinis	6
	Aerobika	5
	Futbolas	3
	Orientacinis sportas	2
	Viso:	
Chorinis dainavimas	Pradinių klasių mokiniams	14
	Vyresnių klasių mokiniams	12
	Mišrūs chorai	7
	Viso:	33
Populiarios muzikos atlikimo	Popchorai	8
	Estradinis dainavimas	6
	Nėra	6
	Savos kūrybos kūrinių atlikimas	2
	Instrumentinė muzika	2
	Viso:	24
Liaudiškos muzikos atlikimo	Nėra	8
	Lietuvių liaudies dainos	8
	Lietuvių liaudies šokiai	6
	Lietuvių liaudies instrumentai	6
	Viso:	28

Visose be išimties mokyklose tenkinami poreikiai sportui ir meninei raiškai. Miestų mokyklos telkia komandas (krepšinio, futbolo), o kaimų mokyklos organizuoja „laisvo sporto“ užsiėmimus (judrieji žaidimai, tenisas, rankinis ir pan.). Visos tyrime dalyvavusios mokyklos turi savo mokyklos chorą ir/ar ansamblį, kuriuose gali dainuoti „ir mažiau muzikalūs vaikai“. Miesto mokyklose gana

populiarūs popchorai. Pasigendama instrumentinės muzikos ir mokinių kūrybos atlikimo mokymo būrelių. Mažiau populiarai, bet „vis dar gyvuojanti“, lietuvių liaudies muzika.

17 lentelė

Mokinių laisvalaikio užimtumo poreikių tenkinimas konkrečioje mokykloje, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Turizmo	Nėra	10
	Sportinis turizmas	2
	Ekologinis turizmas	2
	Pažintinis turizmas	2
	Integruotas turizmas	2
	Viso:	18
Dalyvavimas organizacijos veikloje	Nėra	6
	Skautai	6
	VO „Gelbėkit vaikus“	4
	Šauliai	2
	Viso:	20
Choreografijos	Ritminiai šokiai	6
	Liaudies šokiai	4
	Linijiniai šokiai	4
	Pramoginiai šokiai	2
	Nėra	2
	Viso:	18
Informatika	Nėra	12
	Programavimas	2
	Žaidimai	2
	Svetainių kūrimas	2
	Viso:	18
Fotografija, filmavimas	Nėra	14
	Fotošopas, filmų kūrimas	4
	Viso:	18
Ekologijos	Nėra	12
	Sveika gyvensena	2
	Gamtos sauga	2
	Atliekų rūšiavimas	2
	Viso:	18

Mokyklos, kurios turi skautų organizaciją, džiaugiasi jų veikla ir tiki, kad „šių vaikų dvasiniai, meniniai, fiziniai, pažintiniai, intelektualiniai ir socialiniai poreikiai yra patenkinti visapusiškai“. Keturi tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai didžiuojasi, kad priklauso VO „Gelbėkit vaikus“. Jie subūrė bei koordinuoja vaikų prieš smurtą grupių darbą. Administracijos atstovai, kuruojantys papildomą ugdymą mokykloje, ir socialiniai pedagogai sutinka, kad mokiniams būtų naudingi informatikos, fotografijos, turizmo ir ekologijos būreliai.

Buvo įdomu sužinoti, kaip viešinama ir reklamuojama mokyklos papildomo ugdymo veikla. Iš pedagogų atsakymų galima spręsti, kad jie žino, kaip turėtų būti skelbiama apie planuojamus įkurti arba

veikiančius būrelius, bet dėl didelio užimtumo ir „sustatytų prioritetų“ taip daroma tik formaliai ir epizodiškai (žr. 18 lentelėje).

18 lentelė

Informacijos apie popamokinę veiklą viešinimo būdai, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Stendas	Mokykloje	14
	Mieste	8
	Įstaigose	4
	Kitur	4
	Viso:	30
Internetas	Mokyklos tinklapyje	14
	Rajono tinklapyje	6
	Jaunimo puslapiuose	4
	Kitur	4
	Viso:	28
Žodinis kvietimas	Klasės vadovų agitacija	18
	Mokinių agitacija	18
	Administracijos kvietimas	14
	Socialinio pedagogo kvietimas	6
	Kita	2
	Viso:	58
Skrajutės	Būrelio skrajutės mokykloje	10
	Būrelio skrajutės mieste	6
	Visų būrelių skrajutės mokykloje	6
	Visų būrelių skrajutės mieste	2
	Viso:	24
Viešinimo renginiai	Renginiai švenčių metu	18
	Nebūna specialių renginių	10
	Renginiai mokslo metų pabaigoje	4
	Renginiai mokslo metų pradžioje	4
	Viso:	36
Spauda	Neskelbiama	8
	Mokyklos laikraštis	8
	Rajono laikraštis	2
	Viso:	18
Reklamos trūkumas	Nėra poreikio	8
	Yra kitų viešinimo būdų	2
	Vadovams trūksta iniciatyvos	2
	Lėšų trūkumas	2
	Viso:	14

Populiariausia viešinimo priemonė, kuria pasinaudoja didžioji dalis būrelių vadovų, – skelbimas mokyklos stende. Tačiau interviu dalyviai nuogaštaija, kad skelbimus „mažai mokinių skaito“, „tėvai vis tiek nemato“, „greitai apipaišo, nuplėšia“ ir pan. Reklamos, kvietimai skelbiami mokyklos, rajono tinklapiuose. Pašnekovai pastebėjo, kad šiuos tinklapius mokiniai skaito retai, todėl „geriausia reklama dėti į jaunimo puslapius“. Pažymima, kad efektyviausias yra „žodinis kvietimas“, ypač kai kviečia pats būrelio vadovas. Manoma, kad dažnai pakviečia būrelį lanke ar lankantys draugai, rečiau klasės vadovai.

Socialiniai pedagogai, paklausti, kiek jie prisidėjo prie būrelių reklamavimo ar kvietimo į juos, atsakė, kad tai daro, tačiau „epizodiškai“, „pagal situaciją“. Trys socialiniai pedagogai atsakė, kad „jiems to daryti nepriklauso“. Paklausti, ar mokykloje vyksta būrelių viešinimo renginiai, dauguma interviu dalyvių atsakė „taip“, tik „kartais neakcentuojama, kad tai būrelio viešinimas, o vyksta „paprasčiausias koncertas, varžybos, paroda ir pan.“ Aptariant šį klausimą, dalis pašnekovų pripažino, kad reklamos trūksta, bet tai „pirmiausia yra pačių būrelių vadovų reikalas“, „patys vadovai turi būti suinteresuoti“.

Kalbant apie sunkumus organizuojant popamokinę veiklą interviu dalyvių nuomonės sutapo.

19 lentelė

Sunkumai, su kuriais susiduriama organizuojant popamokinę veiklą, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Finansai	Tarifikavimas	18
	Aplinkos pritaikymas	14
	Inventorius	12
	Atributika, rūbai	11
	Skatinimas, motyvavimas	8
	Kelionės išlaidos	8
	Viso:	71
Specialistai	Dirba tie patys mokytojai	14
	Specialistai neatitinka reikalavimų	10
	Specialistų darbo krūviai	5
	Mobilumas	5
	Darbo grafikas	4
	Viso:	38
Būrelių pasiūla	Galimybės	14
	Skiriamas dėmesys	11
	Vaikų interesai	6
	Šeimos vertybės	4
	Viso:	35
Reklama	Nematomas poreikis	8
	Nesulaukiama dėmesio	6
	Nesidomi tėvai	6
	Viso:	20
Formalumas	Dokumentai	14
	Lankomumas	10
	Veikla	6
	Rezultatai	6
	Darbo grafikas	6
	Patalpos	6
	Viso:	48
Formalus ugdymas	Panašūs reikalavimai	12
	Tie patys specialistai	12
	Tos pačios patalpos	4
	Viso:	28
Pavėžėjimas	Kaimo vaikai neturi sąlygų laukti	8
	Tėvai nevežioja	8
	Viso:	16

Paklausti apie sunkumus, su kuriais susiduriama organizuojant popamokinę veiklą, interviu dalyviai pirmiausia įvardina finansines problemas, dėl kurių negali pasikviesti kompetentingų specialistų, veiklai pritaikyti aplinkos, įsigyti atitinkamo inventoriaus, padėti mokiniams nusipirkti atributikos, rūbų, padengti kelionės (į koncertus, varžybas, parodas ir kitus renginius) išlaidų. Buvo akcentuota, kad profesionalūs specialistai (treneriai, muzikantai ir pan.) neina dirbti į mokyklas už „juokingą atlyginimą“. Administracijos atstovai teigia, kad kyla ir kitų problemų dėl specialistų įdarbinimo: „dažniausiai jie neturi pedagoginio išsilavinimo“, „gali dirbti tik šeštadieniais“, „prašo apmokėti kelionės išlaidas“, „viršija darbo valandas teisiškai“. Interviu metu buvo paminėta, kad sunkumų sudaro tai, kad neformalus ir formalus ugdymas tarpusavyje susiję: per daug „popierizmo“, „dirba tie patys pedagogai“, „daug nereikalingo formalumo (planai, ataskaitos, lankomumo fiksavimas)“, nelankstūs darbo grafikai („negalima dirbti savaitgaliais, kuomet labiausiai reikia rūpintis vaikų laisvalaikio užimtumu“), patalpos pritaikytos pamokinei veiklai ir pan. Visos kaimo mokyklos turi sunkumų su mokinių pavežėjimu, nes „mokiniai negali pasilikti nuo autobusiuko“, užsiėmimai vyksta, kai vaikai jau būna išvežti“, „vieną dieną, kai būrelis vyksta anksčiau, dalyvauti gali, kitą – ne“.

Paklausus, kokie pagrindiniai veiksniai įtakoja būrelių lankomumą ir kokybę, miesto ir kaimo mokyklų pedagogai atsakė gana skirtingai (žr. 20 ir 21 lentelėse).

20 lentelė

Veiksniai, įtakoiantys būrelių lankomumą ir kokybę, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Specialistai	Būrelių vadovų kompetencija	12
	Mokėjimas bendrauti	12
	Motyvacija	8
	Viso:	32
Bendradarbiavimas	Su tėvais	8
	Su administracija	6
	Viso:	14
Viešinimas	Atgarsiai	12
	Pasirodymai	8
	Naujų narių priėmimas	6
	Reklama stenduose	6
	Akcijos	4
	Viso:	36
Tolerancija	Specialiųjų poreikių mokiniai	7
	Vaikai iš nepasiturinčių šeimų	7
	Vaikai, turintys elgesio ir emocijų sunkumų	5
	Viso:	19

Dauguma pedagogų, dalyvavusių interviu, mano, kad daugiausia įtakos lankomumui ir kokybei turi patys būrelių vadovai, nes jie „gali lanksčiau sudaryti užsiėmimų grafiką“, „atsižvelgti į vaikų poreikius“, „uždegti veiklai“, „turi būti kūrybiškais ir lanksčiais“, „niekas kitaip neužmotyvuos vaiko,

kaip vadovas“, „turi vesti pavyzdžiu“. Paminėtas ir bendradarbiavimo veiksnys, nes „tėvai dažnai būna už borto“, „tėvai nežino, ką vaikas veikia būrelyje“, „tėvai apie būrelį sužino, kai reikia pinigų“, „administracija atitrūkusi nuo popamokinės veiklos“, „apie kai kurią veiklą administracija visai nieko nežino“. Interviu dalyviai pasikartoja, kad būrelio reklama ir afišavimas turi reikšmės lankomumui, viena iš afišavimo formų paminėtos įvairios akcijos, kurių metu „būrelio nariai yra matomi“. Neslepama, kad kartais pritrūkstama tolerancijos specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams, taip pat mokiniams iš nepasiturinčių šeimų, ne itin gabiems vaikams.

21 lentelė

Veiksniai, įtakoiantys būrelių lankomumą ir kokybę, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Būrelio nariai	Įvertinimas	14
	Pasirodymas	10
	Palaikymas	8
	Pomėgiai	8
	Poreikiai	5
	Viso:	
Vaikai, gyvenantys toliau nuo mokyklos	Praleidžia užsiėmimus	17
	Būna užsiėmimų dalį	15
	Pradedą ir nebaigia	12
Viso:		44
Metų laikas	Šiltas metų laikas	13
	Šaltas metų laikas	13
	Žemės ūkio darbai	9
Viso:		35
Socialinis pedagogas	Neturi jokios įtakos	8
	Konsultacija pasirenkant būrelį	6
	Stebėjimas mokslo metų eigoje	4
Viso:		18
Veiklos kaita	Monotoniška veikla	8
	Kintanti veikla	8
	Siekianti rezultato	8
Viso:		24

Kokybę įtakoiantys veiksniai, anot interviu dalyvių, yra mokinių į(si)vertinimas, vieši pasirodymai, „palaikymas iš aplinkos“, „neišsikvepiantys vadovai ir būrelio nariai“. Beveik visi apklausti socialiniai pedagogai „nemato čia savo indėlio“, gali tik „prie progos rekomenduoti, kokį būrelį pasirinkti“, „eigoje paklausti, ar dar lanko būrelį ir kaip sekasi“. Visi apklausti pedagogai patvirtino, kad lankomumui daug įtakos turi veiklos pobūdis (pvz., „monotoniška veikla“, „kai praleidęs užsiėmimą(us) vaikas net nepajunta spragos“, „visi mokiniai įvairiose veiklose turėtų atrasti ką nors naujo“).

Interviu metu respondentų buvo paprašyta įvardinti, kokių laisvalaikio formų labiausiai trūksta jų mokykloje. Jų atsakymų rezultatai pavaizduoti 22 lentelėje:

Laisvalaikio praleidimo formų trūkumas, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Sportas	Dziudo	14
	Karate	11
	Lauko tenisas	10
	Viso:	35
Muzika	Instrumentinės muzikos atlikimo	9
	Solo dainavimo	9
	Folkloro	6
	Kantri stilius	5
	Rokas	5
	Džiazas	3
	Viso:	37
Menas	Drama	10
	Linksmųjų išradingųjų klubai	6
	Piešimas ant sienų	5
	Piešimas ant šilko	5
	Keramika	5
	Dirbiniai iš stiklo	3
	Vilnos vėlimas	3
	Dekupažas	2
	Viso:	39
Visuomeninės organizacijos	Skautai	8
	Šauliai	5
	„Gelbėkit vaikus“	5
	Ateitininkai	3
	Maironiečiai	3
	Kudirkaičiai	3
	Viso:	27
Dalykinių žinių gilinimas	Fakultatyvai	6
	Ruošimas olimpiadoms	5
	Viso:	11

Dažniausiai įvardintas tokių užsiėmimų trūkumas, „kurių specialistų neįmanoma prisikviesti“. Itin gabūs ir palankias sąlygas turintys vaikai, šiuos užsiėmimus lanko specializuotose įstaigose (sporto centre, kultūros centre, meno mokykloje ir pan.) arba privačiai. Kai kuriems būreliams galėtų vadovauti mokykloje dirbantys pedagogai (pvz. linksmųjų išradingųjų klubai, rankdarbių gamyba, dalyvavimas įvairių visuomeninių organizacijų veikloje), bet „arba trūksta lėšų, arba pačių vadovų iniciatyvos“. Interviu dalyviai nuogąstavo, kad mūsų šalyje „savanorystė neveiksni“ dėl kitų požiūrio, teisinio reglamentavimo ir pačių žmonių noro „kažką veikti be atlygio“.

Keletą kartų buvo paminėta, kas specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai arba vaikai iš nepasiturinčių šeimų, kelia sunkumų organizuojant popamokinę veiklą. Interviu dalyviai, paklausti, kaip mokykla sprendžia šiuos sunkumus, atsakė gana santūriai (žr. 23 lentelėje).

Mokyklų prisitaikymas prie skirtingų šeimų socialinių sąlygų, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Sunkumai	Finansiniai	6
	Pavežėjimas	6
	Tėvų užimtumas	5
	Tėvų nesidomėjimas	5
	Viso:	22
Socialinis pedagogas	Konsultavimas	8
	Rekomendacijos	8
	Įtaka	7
	Stebėjimas	7
	Viso:	30
Kiti pedagogai	Klasės vadovai	18
	Administracija	13
	Būrelių vadovai	13
	Viso:	44

Interviu dalyvavę socialiniai pedagogai sako, kad „jei turėtų iš ko, padėtų kiekvienam“, turėdami omeny finansinius sunkumus, kad „ne jų jėgoms pakeisti pavežėjimą“, „priversti tėvus labiau rūpintis savo vaikais“ ir pan. Administracijos atstovai priduria, kad vaikai patys turėtų rodyti daugiau iniciatyvos, nes į būrelį, esantį mokykloje, „kas nori, tas gali eiti“. Interviu dalyviai priduria, kad jie „negali nurodinėti būrelio vadovui kaip ir su kuo dirbti“. Manoma, kad vaikais, turinčiais įvairių sunkumų „daugiau galėtų pasirūpinti klasės vadovas, nes jis mokykloje yra arčiausiai vaiko“. Akcentuota, kad „specialiųjų poreikių vaikams ir vaikams iš skirtingų socialinių sluoksnių skiriamas gana didelis dėmesys tik pamokinėje veikloje“. Kelia nerimą tai, kad socialiniai pedagogai „nemato prasmės“ skatinti tokius vaikus užsiimti popamokine veikla, juos palydėti į užsiėmimus, pasidomėti jų rezultatais. Socialiniai pedagogai galėtų bendrauti su būrelių vadovais, juos supažindinti su sunkumais, kurie lydi tokius vaikus. Socialinis pedagogas galėtų tapti tarpininku tarp vaiko, jo tėvų bei būrelio vadovo, skatinant vaiką pasirinkti jo mėgstamą veiklą, mokyti planuoti ir siekti tikslo.

Interviu pabaigoje buvo pristatyti vaikų ir tėvų anketinės apklausos apie popamokinę veiklą analizės rezultatai. Paprašyta, kad interviu dalyviai pakomentuotų gautas išvadas. Interviu dalyviai, susipažinę ir išanalizavę duomenis, pateikė savo nuomones. Pastebėta, kad pašnekovų nuomonės skyrėsi mokyklos tipo ir vietovės, kurioje yra mokykla, aspektais. Administracijos atstovų, kuruojančių papildomą ugdymą mokykloje, ir socialinių pedagogų nuomonės pateiktos 24 lentelėje:

Pedagogų mintys apie vaikų ir tėvų anketinės apklausos rezultatus, N

Temos	Subkategorijos	Kiekis
Būrelių lankymas	Vaikų užimtumas	18
	Būrelių pasirinkimo galimybės	15
	Vaikų lūkesčiai	14
	Viso:	47
Būrelių pasirinkimo motyvai	Buvimas tarp draugų	16
	Turimi gebėjimai	16
	Norėjimas veikti	13
	Profesijos pasirinkimas	9
	Dėmesio troškimas	9
	Noras tobulėti	8
	Viso:	71
Vilčių pasiteisinimas	Vaikų nuomonės	18
	Tėvų nuomonės	18
	Viso:	36
Būrelio pasirinkimas	Suaugusių įtaka	18
	Bendraamžių įtaka	18
	Būrelio reklama	11
	Viso:	47
Vykimas į būrelį	Miesto vaikai	14
	Miestelio vaikai	12
	Kaimo vaikai	12
	Viso:	38
Nedalyvavimas popamokinėje veikloje	Laiko trūkumas	14
	Finansiniai sunkumai	14
	Nėra poreikio	12
	Nėra sąlygų	11
	Viso:	51
Vaiko laisvalaikis	Neapibrėžta veikla	17
	Bendravimas su draugais	17
	Sėdėjimas prie kompiuterio	15
	Tikslinė veikla	14
	Viso:	63
Tėvų laisvalaikis	Neapibrėžta veikla	18
	Buvimas su šeima	13
	Namų ruošą	12
	Bendravimas su draugais	12
	Sėdėjimas prie kompiuterio	9
	Pramogavimas	5
	Viso:	69

Interviu dalyviai buvo nustebinti, kad iš anketinėje apklausoje dalyvavusių vaikų net 63 proc. buvo nelankantys jokios popamokinės veiklos. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad daugelis vaikų vieną ar kitą būrelį lankė anksčiau ir šiuo metu jo nebelanko, todėl galima daryti prielaidą, kad jų lūkesčiai nepasiteisino. Interviu dalyviams viltingai atrodė tai, kad daugelis vaikų norėtų lankyti kokį nors būrelį. Dalis pašnekovų „suprato, kad daugiau reikia skirti dėmesio vaikų poreikių ir lūkesčių

identifikavimui“. Nenustebino tai, kad ir vaikai, ir tėvai daugiausia dėmesio skiria sportui bei muzikai, tačiau neužmiršamos ir tokios sritys, kaip dailė, choreografija bei dalyvavimas visuomeninių organizacijų veiklose. Administracijos atstovai bei socialiniai pedagogai svarstė, kodėl tiek daug vaikų nelanko popamokinės veiklos užsiėmimų. Jie mano, kad daliai vaikų trūksta laiko pasiruošti pamokoms (ypač, jei gyvena toliau nuo ugdymo įstaigos), tiesioginės įtakos turi finansiniai sunkumai („ne visi gali nupirkti atributiką ir rūbus“, „patys būreliai nemokami, bet kartais reikia pinigų kitiems dalykams“), mokiniai neturi tam poreikio („galų gale, jiems nieko nereikia“). Anketų rezultatų analizė apie būrelių poreikių pasirinkimo motyvus buvo interpretuota skirtingai: vieni interviu dalyviai mano, kad respondentai pildė taip, kaip, jų manymu, turėtų būti, o kiti svarstė, kiek į pasirinktus motyvus „rimtai reaguoti“. Didžioji dalis interviu dalyvių pasilieka prie savo nuomonės, kad į būrelius vaikai eina dėl poreikio bendrauti ir turimų gebėjimų, nors neatmetamas dėmesio troškimo motyvas ar veiklos siejimas su numatoma profesija. Reakcija į tai, ar vaikų ir tėvų lūkesčiai pasiteisino, buvo pagrįsta komentarais: „tėvai per daug nori iš savo vaikų“, „tėvai nesidomi, o reikalauja“, „vaikai gali turėti vilčių ir lūkesčių, o ne tėvai“ ir pan. Anketinė apklausa patvirtino interviu metu gvildentą pavežėjimo problemą, nes kaime gyvenantys vaikai pažymėjo, kad turi problemų dėl vykimo į popamokinės veiklos užsiėmimus ir įvairius renginius. Atsakymai apie vaikų ir tėvų laisvalaikio užimtumą interviu dalyvių nenustebino, nes jie suprato, kad gana skirtingai laisvalaikį leidžia asmenys, gyvenantys mieste ir kaime. Visus vienija tai, kad panašiai laiko praleidžiama prie kompiuterio. Dauguma sutinka, kad dalį vaikų laisvalaikio sunku apibrėžti, nes „iš šalies atrodo, kad jie nieko neveikia“. Pedagogai pritaria, kad vaikų laisvalaikio užimtumui turi įtakos tėvų laisvalaikio praleidimo pomėgiai.

Išvados

1. Atlikus teorinę tyrimo objekto analizę, nustatyta, kad popamokinės veiklos organizavimo procesą lemia veiksnių kompleksas: parengta ir galiojanti įstatyminė norminė bazė, reglamentuojanti neformalųjį ugdymą, visuomenės nuostatos ir poreikiai, konkrečios ugdymo įstaigos kultūrinis ir socialinis kontekstas, popamokinės veiklos planavimo ir organizavimo procese dalyvaujančių asmenų kompetencijos ir tokios jų subjektyvios savybės kaip kūrybiškumas, altruizmas, mokėjimas bendrauti ir pan.
2. Anketinės apklausos rezultatai parodė, kad mieste gyvenantys ir/ar besimokantys vaikai turi platesnę būrelių pasiūlą ir didesnes galimybes dalyvauti popamokinėje veikloje. Tam įtakos turi nelankstus mokinių pavežėjimas, mokyklos galimybės ir materialinės sąlygos, šeimos įtaka bei vaikų motyvacija. Berniukai dažniau renkasi sporto tipo būrelius, o mergaitės – meninės pakraipos būrelius. Didesnę būrelių lankančių mokinių dalį sudaro jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikai.
3. Atlikus pusiau struktūruoto interviu rezultatų analizę, galima daryti prielaidą, kad popamokinės veiklos planavimui ir organizavimui mokykloje dėmesys skiriamas epizodiškai, trūksta lankstumo, sistemingumo ir nuoseklumo. Vieningos sąlygos ir lankstesni reikalavimai leistų geriau tenkinti mokinių laisvalaikio praleidimo poreikius, padėtų išvengti formalizavimo bei subjektyvumo, teikiant visapusišką pagalbą mokiniams, turintiems įvairių gebėjimų, interesų ir poreikių.
4. Į neformaliojo ugdymo procesą socialiniai pedagogai įtraukiami, tačiau dirba gana formaliai ir epizodiškai. Siekiant optimalaus socialinių pedagogų dalyvavimo mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinime rezultato, reikalingas proceso koordinavimas, objektyvių dalyvavimo neformaliajame ugdyme rodiklių nustatymas bei vieningos rekomendacijos, palengvinančios mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo procesą.
5. Pasitvirtino hipotezė, kad vaikų dalyvavimą popamokinėje veikloje tėvai, ugdantys pedagogai bei socialiniai pedagogai įtakoja tik iš dalies. Mokinių veiklos pasirinkimą labiau lemia pasiūla, galimybės ir pačių apsisprendimas.
6. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad tikslingo mokinių laisvalaikio užimtumo tenkinimas – yra kintantis procesas, reikalaujantis nuolatinio kryptingo darbo ir visų proceso dalyvių bendradarbiavimo. Vieninga strategija, besiremianti nuoseklumo ir visuotumo principais, įgalintų socialinius pedagogus efektyviau dirbti organizuojant mokinių laisvalaikio užimtumą bei skatintų pedagogų, tėvų ir būrelių vadovų bendradarbiavimą. Tokiai veiklai

optimizuoti, pateikiamos projekto, skirto neformaliojo ugdymo optimizavimo ir socialinio pedagogo įsitraukimo į popamokinės veiklos organizavimą stiprinimui, gairės.

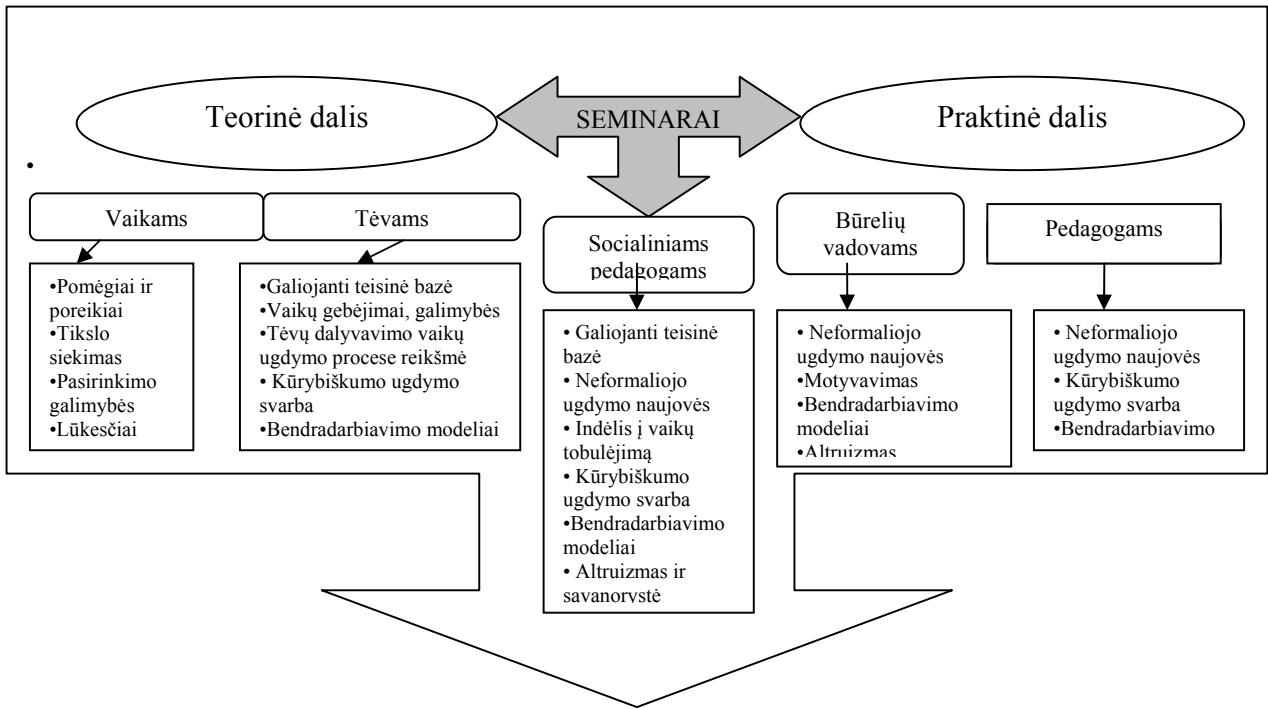
Rekomendacijos

Atlikus tyrimo analizę, gauta pozityvi patirtis, kuria remiantis pateikiamos rekomendacijos pedagogams.

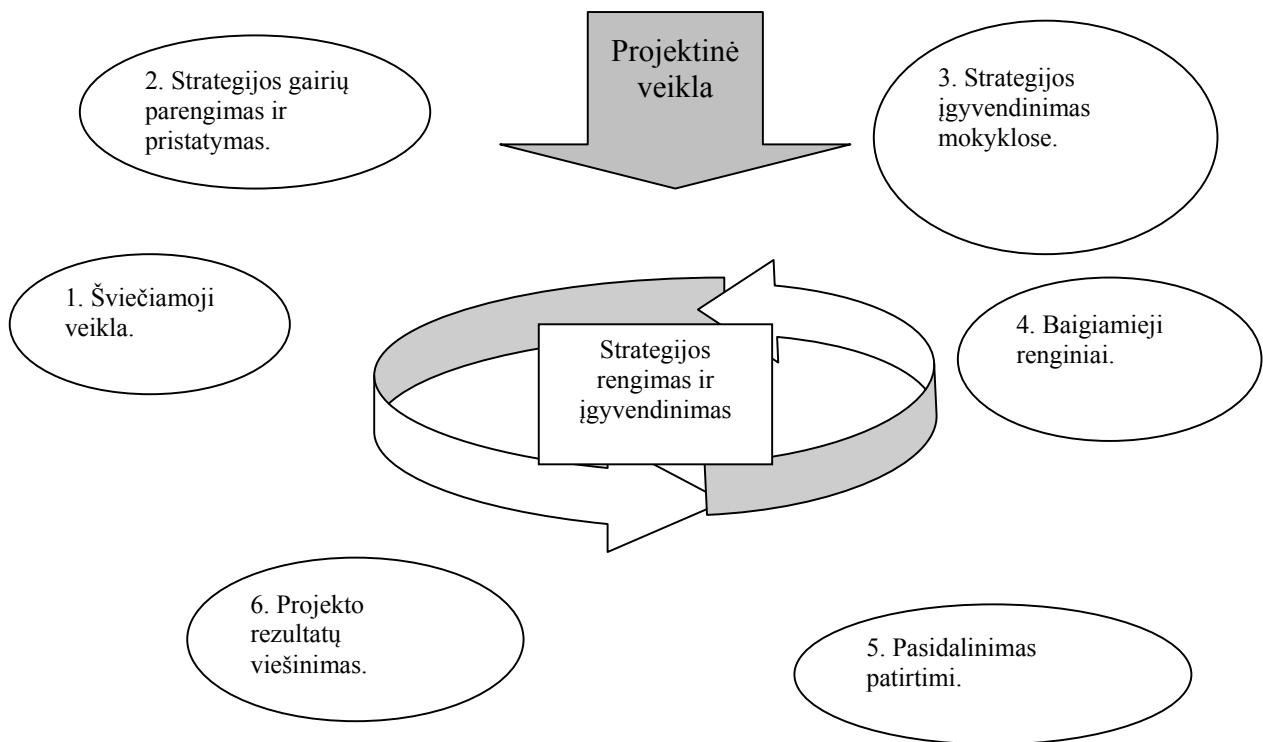
- Švietimo įstaigose į popamokinės veiklos organizavimą įtraukti socialinius pedagogus, nes jie turimomis žiniomis ir kompetencija gali prisidėti prie efektyvaus laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo mokykloje.
- Neapkrauti socialinių pedagogų į jo funkcijas neįnešančiomis pareigomis, kurios užima daug laiko sąnaudų ir atitraukia nuo tiesioginių darbų (nemokamo matinimo tvarkymas, rūpinimasis mokinių pavežėjimo bielietais ir pan.).
- Socialinio pedagogo planuojamas veiklas, susijusias su socialine pedagogine pagalba ne pamokų metu, įtraukti į mokyklos neformaliojo ugdymo planą.
- Parengti vieningą strategiją, kuri socialinius pedagogus nukreiptų tikslingai veiklai, tenkinant mokinių laisvalaikio praleidimo poreikius.
- Socialiniams pedagogams pasiūlyti žinias ir gebėjimus stiprinančią šviečiamąją veiklą apie neformaliojo ugdymo ypatumus, prasmę ir kaitą.
- Organizuoti pasidalinimo gerąja patirtimi renginius (konferencijas, atvejų analizes, darbinius susitikimus ir pan.), kurių metu specialistai galėtų pateikti savo pavykusias veiklas ir pasisemti patirties iš kitų.
- Parengti popamokinės veiklos organizavimo gaires ir pasiūlyti bendradarbiavimo sistemą, kuria remiantis mokyklos bendruomenė siektų optimalaus rezultato veikiant komandinio darbo principu.
- Mokyklos administracija turėtų sistemingai ir nuosekliai koordinuoti neformaliojo ugdymo veiklą. Kiekvienas iš koordinatorių galėtų turėti tokią kuruojamą veiklos sistemą, į kurią būtų įtraukta visa mokyklos bendruomenė: vaikai, tėvai, pedagogai bei kiti mokykloje dirbantys asmenys.

Projekto dizainas

I etapas. Šviečiamoji veikla.

II, III, IV, V etapai. Naujos strategijos parengimas ir jos įgyvendinimas.

1. Projekto pavadinimas: SOCIALINIO PEDAGOGO DALYVAVIMO POPAMOKINĖS VEIKLOS ORGANIZAVIMO PROCESU STIPRINIMAS

2. Projekto dalyviai:	3. Projekto imtis:		
Rajonai, dalyvausiantys projekte	3	Bendras projekto dalyvių skaičius	140
Švietimo įstaigos, dalyvausiančios projekte	40	Mokiniai	40
		Tėvai	40
		Klasės vadovai	40
		Socialiniai pedagogai	20

4. Problema ar situacijos analizė:

Socialinio pedagogo paskirtis ir veiklos turinys – padėti individams, grupėms, bendruomenėms siekti savo teisių ir laisvių įgyvendinimo, asmenybės potencialių galių atsiskleidimo ir mažinti socialinę atskirtį. Praktinėje veikloje socialinis pedagogas, vertindamas iškilusią problemą, turėtų atsižvelgti į asmenybės, problemos ir situacijos sąryšį, mokinio ypatingumą bei unikalumą ir žinoti, kad vaikas ne visada pats atsakingas už savo gyvenimo tėkmę ir tvarką. Mokykloje probleminės situacijos dažnai susiklosto dėl prasto mokinių lankomumo, kylančių elgesio sunkumų, prastos socialinės aplinkos poveikio ir pan. Identifikuojant socialines problemas, modeliuojant jų sprendimus, galime pastebėti, kad vaikus, kurie yra problemos sprendimo objektas, galime priskirti vienai ar kitai raidos sutrikimų grupei arba tai būna vaikai iš socialiai netvirtos šeimos.

Socialinės problemos sprendimo sėkmės laidu gali tapti socialinio pedagogo asmenybės savybės, stimuliuojančios produktyvų dialogą, kuris įgalina proceso dalyvius keisti motyvų kryptį ir ugdo gebėjimą pozityviai mąstyti. Socialinio pedagogo turimos žinios ir kompetencija gali turėti įtakos padedant vaikams pasirinkti jų galimybes ir poreikius atitinkančią veiklą ir rasti kylančių problemų sprendimo būdus, motyvuoti vaikus tęsti pradėtą veiklą bei siekti tikslo, pakelti savivertę.

Socialinio pedagogo dalyvavimas popamokinės veiklos organizavimo procese yra tik rekomendacinio pobūdžio, todėl stebimas vieniningų reikalavimų bei gairių trūkumas, jaučiamas nuoseklus ir sistemingas koordinavimo poreikis.

5. Trumpas projekto pristatymas:

Projektas skirtas socialinių pedagogų kompetencijų dalyvauti popamokinės veiklos organizavimo procese stiprinimui ir veiklos, grįstos komandinio darbo principu, inicijavimui. Šis projektas rengtas remiantis atliktu tyrimu, kuriame dalyvavo šalies mokiniai, tėvai, administracijos atstovai ir socialiniai pedagogai. Tyrimo rezultatai parodė, kad socialiniai pedagogai tik iš dalies dalyvauja neformaliojo švietimo veikloje ir šios savo veiklos beveik nefiksuoja atitinkamuose dokumentuose. Projekto rėmuose siekiama išpildyti specialistų pageidavimą suvienyti reikalavimus ir siekti vieningo veiklų koordinavimo. Manoma, kad socialiniai pedagogai galės atskirti savo ir kitų specialistų funkcijas, būrelių vadovai inicijuos šių veiklų plėtojimą ir stiprinimą. Administracijos atstovai, kuruojantys popamokinę veiklą, sieks, kad būtų dirbama komandinio darbo principu. Projektas vyks penkiais etapais: šviečiamoji veikla, esamos situacijos ir lūkesčių analizė, popamokinės veiklos organizavimo strategijos, kuri padėtų veikti efektyviai, veiksmingai ir leistų pasiekti norimų rezultatų, parengimas, strategijos įgyvendinimas, kaitos analizė ir apibendrinimas bei pasidalinimas gerąja patirtimi.

6. Ar projektas tęstinis? (pažymėkite X)	Taip		Ne	X
7. Numatomas tęstinumas.	Taip	X	Ne	

8. Projekto tikslas:

Išanalizavus ir įvertinus mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo praktikoje teigiamus ir neigiamus aspektus, parengti strategiją, kuri padėtų tinkamai planuoti popamokinės veiklos procesą, efektyviai veikti, leistų pasiekti norimų rezultatų, įvertinti strategijos įgyvendinimo veiksmingumą.

9. Projekto uždaviniai ir planuojami rezultatai:				
Eil. Nr.	Projekto uždaviniai	Veiklos	Planuojami rezultatai	
1.	Išanalizuoti ugdomo praktikoje naudojamų neformaliojo ugdomo dokumentų turinį, įvertinti laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo proceso dalyvių darbo kryptingumą tikslų formulavimo, socialinės pedagoginės pagalbos pritaikymo mokinių poreikiams, tinkamų darbo būdų ir metodų parinkimo, aplinkos pritaikymo ir bendradarbiavimo aspektais.	Seminarai socialiniams pedagogams, klasių vadovams, būrelių vadovams „Neformaliojo ugdomo naujovės“, “Veikla, grįsta komandinio darbo principu”, “Kūrybiškumo ugdomo svarba”, “Atruizmas ir savanorystė šiandieninėje mokykloje”.	Išanalizuoti ir pristatyti dokumentai, kurie byloja apie socialinių pedagogų tiesiogines funkcijas dalyvaujant mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo procese. Pristatytos bendradarbiavimo galimybės. Suteikta žinių apie svarbą visapusiškai ugdyti vaikus.	
		Seminarai vaikams “Savivertės ugdymas”, “Tikslo siekimas”, “Gebėjimas pasirinkti”, “Norėjimas ir gebėjimas”, “Kūrybiškumo ugdymo svarba”	Vaikai supažindinti, kaip pasirinkti poreikius ir pomėgius atitinkančią veiklą. Pristato, kodėl verta siekti savo tikslo	
		Seminarai tėvams „Tėvų dalyvavimo ugdomo procese reikšmė“, „Kiek žingsnių nuo motyvacijos iki nenoro“, „Veikla, grįsta komandinio darbo principu“, „Kūrybiškumo ugdymo svarba“.	Pristatyta, kokią pagalbą vaikams gali teikti tėvai neformaliojo ugdomo procese. Įvardinti komandinio darbo privalumai. Tėvai supažindinti su kūrybiškumo ugdymo privalumais ir nauda vaiko asmenybės augimui.	
2.	Sudaryti ir praktikams pasiūlyti tokią neformaliojo ugdomo strategiją, kuri leistų	Šviečiamoji veikla.	Visiems neformaliojo ugdomo dalyviams suteikta žinių apie dalyvavimo popamokinėje veikloje svarbą.	
		Mokinių tikslingo laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo strategijos rengimas.	Parengta efektyvi ir veiksminga strategija, atliepianti visų neformaliojo ugdomo proceso dalyvių lūkesčius.	

	optimaliai tenkinti tikslingo laisvalaikio praleidimo poreikius mokyklose.	Praktikoje naudojamų tenkinančių laisvalaikio poreikius projekto dalyviams.	Pedagogai pasidalins savo lūkesčiais ir siekiais patenkinti mokinių laisvalaikio praleidimo poreikius. Projekto dalyviai turės galimybę pasirinkti jiems tinkamiausią strategiją, kurią sieks pritaikyti savo mokykloje.
3.	Naujos mokinių laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo strategijos įgyvendinimas mokyklose.	Pasirinktos strategijos pristatymas bendruomenei.	Mokyklos bendruomenė susipažins su mokinių visapusiško ugdymosi poreikių tenkinimo gairėmis, tinkančiomis jų mokyklai. Rengiantis naujiems mokslo metams, pedagogai laikysis pasiūlytų gairių, pasiūlymus įtrauks į savo veiklą.
		Pasiūlytos strategijos įgyvendinimas mokyklose	Mokyklų pedagogai vykdo jiems numatytas funkcijas, periodiškai aptaria strategijos įgyvendinimo rezultatus, teikia pasiūlymus.
4.	Įvertinti neformaliojo ugdymosi poreikių tenkinimo strategijos veiksmingumą.	Konferencija „Patirtis už patirtį“.	Projekto dalyviai pristatys savo patirtį, kaip sekėsi įgyvendinti pasirinktą strategiją, pasisems patirties iš kitų mokyklų praktinių pristatymų.
5.	Pasidalinti gerąja patirtimi tarp projekte dalyvavusių mokyklų.	Lankymasis kitose mokyklose, svečių priėmimas į savo mokyklą	Pasidalinta patirtimi, pristatant rezultatus, pasiektus tikslus. Aptarti sunkumai, galimybės jų išvengti.
		Projekte įgytą patirtį skleisti mokyklų internetiniuose puslapiuose.	Platus pedagogų ratas susipažįsta su siūlomomis naujovėmis, jas pritaiko savo mokyklos ar individualioje veikloje.

11. Projekto įgyvendinimo trukmė: 1 metai.

12. Pagrindiniai projekto veiklos metodai:

Eil. Nr	Projekto veiklos metodai	Planuotų rezultatų pasiekimas
1.	Seminarai.	Įtvirtintos turimos žinios, naujų žinių suteikimas.
2.	Darbas grupėse.	Parengiamos naujos laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo strategijos, analizuojama jų įgyvendinimo eiga.
3.	Konferencija.	Pristatoma praktinė patirtis.
4.	Demonstravimas	Pristatoma filmuota medžiaga, stendiniai pranešimai, straipsniai

		spaudoje, internete.
5.	Viešinimas	Mokyklų bendruomenės susipažins su projekto įgyvendinimo idėjomis, eiga ir rezultatais.
6.	Edukacinės išvykos.	Projekto dalyviai aplankys kitas mokyklas, pasidalins gerąja patirtimi.

16. Numatomas rezultatas.

Bus parengta efektyvi ir veiksminga mokinių tikslingo laisvalaikio praleidimo poreikių tenkinimo strategija, kuri bus sėkmingai pritaikyta projekte dalyvavusiose mokyklose bei parengtos gairės šios strategijos vykdymui.

Literatūra

1. Alifanovienė, D., (2003). *Teoriniai socioedukacinės veiklos modeliai*. Socialinis darbas, Nr.4.
2. Ališauskas, A., Ališauskiemė, A., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, R., Šapelytė, O. (2008). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo lygis ir poreikis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose*. Specialusis ugdymas, 1 (18), 124-136.
3. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Bagdonas, A. (red.) (2007). *Socialinis darbas*. Vilnius: Standartų spaustuvė..
5. Bennett B. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius. Garnelis.
6. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
7. Dapkienė, S. (2002). *Papildomo ugdymo formos*. Šiauliai.
8. Dautartas, J. (1999). *Socialinis ugdymas*. Vilnius: VPU.
9. Grendstad, N. M. (1996). *Mokytiis – tai atrasti*. Vilnius: Margi raštai.
10. Gudynas, P. ir kt. (red.) (2007), *Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas*. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
11. Hallahan D., P., Kauffman J., M. (2003). *Ypatingieji vaikai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
12. Ivanauskienė F. (2002). *Pedagogo ir šeimos bendradarbiavimas: planavimo aspektai*. Socialinis ugdymas II. Šiauliai.
13. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Jaunimo situacijos sociologinis tyrimas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<<http://www.jrd.lt/index.php?1608143337>>
14. Johnson, L., C., (2001). *Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris*. Vilnius: Vilniaus Universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
15. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pagrindai*. Šiauliai.
16. Kaffemanienė, I., (2004), *Šiuolaikinės mokyklos klimatas ir jo veiksniai*. Specialusis ugdymas, I(10), 49-66.
17. Kepalaitė, A., (2008). *Socialinių pedagogų subjektyvaus patyrimo apie konfliktines situacijas analizė*. Specialusis ugdymas, II (19), 59-66.
18. Kvieskienė, G., (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
19. Labinienė, R. (sud.) ir kt. (2003). *Mokyklą visiems kuriame šiandien*. Vilnius: Presvika.
20. Lesinskienė S., Karalienė V. (2009). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystimuisi*. Vilnius: Printėja.

21. Leliūgienė, I., (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
22. Leliūgienė, I., (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
23. Leliūgienė, I., (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
24. Lepeškienė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
25. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo įsakymas “Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo” (2001).
26. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas*. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2006.
27. Lietuvos jaunimo Neformalaus Ugdymo Asociacija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.jnu.lt/?id=14>>
28. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2007-06-26, Nr. I-1489).
29. Lietuvos Respublikos Valstybinė švietimo strategija 2003-2012 metams.
30. LR ŠMM. Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas. Tyrimo ataskaita {interaktyvus}. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/doc/tyrimai/NVS_sanaudos_ir_prieinamumas_ataskaita.pdf>
31. Makštutytė, R., Naujanienė, R. (2008). *Medicininio ir socialinio negalės modelių požymiai socialinių darbuotojų veikloje*. Specialusis ugdymas, 2 (19), 67-78.
32. Navaitis, G., (1999). *Lietuvos šeima: psichoterapinis aspektas*. Vilnius.
33. Neformalaus vaikų švietimo koncepcija (2005).
34. Petty, G., (2007). *Šiuolaikinis mokymas: praktinis vadovas*. Vilnius: Tyto alba.
35. Pieters, D., (1998). *Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus*. Vilnius: Eugrimas.
36. Pruskus, V., (2004). *Sociologija*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija.
37. Reardon, B., A., (1999). *Tolerancija – taikos pradžia*. Vilnius: Alma litera.
38. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Ruškus, J. ir kt. (2003). *Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas*. Specialusis ugdymas, Nr.2 (9), 61-72. Šiauliai.
40. Ruškus, J., Mažeikis, G., (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
41. Senge, P. ir kt. (2008). *Besimokanti mokykla*. Vilnius: Versa.
42. Stulpinas, T. (2005). *Ugdymo perspektyvos: idealai, tikslai, uždaviniai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
43. Suslavičius, A. (1998). *Socialinė psichologija*. Vilnius.,

44. Sutton, C., (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
45. Šiaulių universiteto Specialiosios pedagogikos fakultetas (2000). *Specialusis ir socialinis ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
46. Šiaulių universiteto Specialiojo ugdymo mokslinis centras (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
47. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G., (1999). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
48. Tidikis, R., (2002). *Etiniai socialinio darbo orientyrai*. Mokslo darbai. Socialinis darbas. Nr.1(1) p.24-33
49. Urbaitė, L., U. (red.) (2004). *Sėkmingo mokymosi link*. Vilnius: Sapnų sala.
50. Vilkauskaitė D. (2004). *Specialiųjų poreikių moksleivių socialinių gebėjimų ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
51. Vitkauskaitė, D., (2001). *Teoriniai socialinio darbo modeliai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
52. Wagneris, H., (2003). *Sistemų teorija ir socialinis darbas*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
53. Žalimienė, L., (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
54. Žukauskienė, R., (2001). *Kodėl vaikai neklauso?* Vilnius: Pedagoginis-psichologinis centras.

Žaneta Matorkienė
**THE POSSIBILITIES OF SCHOOLCHILDREN'S PARTICIPATION IN
EXTRACURRICULAR ACTIVITIES**
The Master's degree Thesis
Summary

The paper deals with the theoretical analysis of additional education purpose, the schoolchildren's spare – time entertainment participation in the comprehensive school and social educator participation in the out-of- school activity.

Hypothesis: children's participation in the out-of- school activity parents, teachers and social educator affects only partly, their choice determined by supply, opportunities and self determination.

Content analysis was used to extracurricular activities at school find out the characteristics, shortcomings and mistakes, and opportunities for social educator to participate in spare – time entertainment to analyze the open questions and interview responses of content analysis. Questionnaire survey method was sought to identify schoolchildren's and parent's attitudes towards the resolution of additional education and to explore how the role of the school, meet the needs of the entertainment, value participants themselves. Study used interviews aim to study the information about non-formal educational situation in the schools, teacher's and schoolchildren's experiences, their subjective views on the social educator.

The study included 452 persons. Questionnaire survey involved 436 respondents: 234 students and 202 parents. Semi-structured interviews were conducted in nine schools of the country, where were interviewed nine representatives of school administrations, the umbrella non-formal education in educational institution and nine school social educator.

The possibilities of schoolchildren participation in extracurricular activities, the social educator role for schoolchildren choosing and attending school circles were considered in the empirical part.

The most important empirical conclusions that were drawn are:

1. The hypothesis confirmed that children's participation in the out-of- school activity parents, pedagogue and social educator affects only partly. Schoolchildren's choice determined by supply, opportunities and self determination.
2. Questionnaire survey results showed that schoolchildren living in the city have more choices and more opportunities to participate in the out – of - school activity. This has affected the material conditions, family and children's motivation.
3. Following the semi-structured interview analysis, it can be assumed that the out-of- school activities for the planning and organization of the school focuses on passing lack of flexibility, systematic and consistent.
4. Social educator are involved in non- formal education, but they works officially
5. The results of investigation showed that purposive schoolchildren's leisure satisfaction is changeable process that requires regular work and cooperation of all participants. Single strategy, invoking the principles of universality and consistency, enabling more effective work to social educator in organizing schoolchildren's spare – time entertainment, and encourage teachers, parents and leaders circle cooperation.

Keywords: non-formal education, out-of- school activity, additional education, social support, social counseling, social.

PRIEDAI